

MELLAART'IN DOSYALARINDAKİ LUVİ HİYEROGLİF METİNLERİNİN GERÇEKLİĞİNE DAİR KANITLAR

Fred Woudhuizen & Eberhard Zangger

James Mellaart'ın Geç Tunç Çağı'na ait olduğunu iddia ettiği pek çok belgenin sahte olduğu göz önüne alındığında, Mellaart'ın evinde bulunmuş olan Luvi hiyeroglif metinlerinin gerçekliği kaçınılmaz olarak yeniden gözden geçirilmelidir. Öte yandan, Mellaart'ın çalışma evinde yapılan inceleme, başta Beyköy 2 olmak üzere, Mellaart'ın Luvi hiyeroglif metinlerini kurguladığına dair bir kanıt sunmamıştır. Metindeki gramerin karmaşıklığı, Mellaart'ın metne dair önemli ve kendine özgü yanlış yorumlamaları, metnin sahte olma olasılığını dışlamaktadır. Metnin görünümü Mellaart'ın sahipliği döneminde değişmemiştir. Mellaart, Alkim'a atfettiği çeviri denemesinin tek harfine bile dokunmamıştır. Diğer taraftan, metnin yazıldığı blokların doğru dizilebilmesi için dört farklı düzenleme yapılması gerekmiştir. Eğer belgenin sahte olduğunu varsayarsak; sahtecinin metinde çok sayıda özgünlük ve tekillik yarattığından ötürü bir budala, gramere hakimiyetinden ötürü ise, aynı zamanda çok iyi bir dilbilimci olduğunu kabul etmek durumunda kalırız. Dahası, Beyköy 2 metni sunulduğu 1989 yılında, uzmanlarca henüz bilinmeyen ifadeleri içermektedir. Sözgelimi, "büyük prens" unvanı çok daha sonra Latmos'daki kaya kabartmalarında keşfedildi. Beyköy 2'nin Mellaart tarafından yaratılan sahte bir belge olmadığının en önemli göstergelerinden biri, Mellaart'ın metnin içeriğine dair yaptığı yorumlardaki açık hatalardır. Mellaart'ın metni yorumlamak için yeterli donanımı yoktu; bu yüzden pek çok ifadeyi yanlış çevirmiş, hatta metnin ana fikrini ıskalamıştı. Sonuç olarak, Mellaart'ın dosyalarındaki Luvi hiyeroglif metinlerinin ve özellikle Beyköy 2'nin, sahte belgeler değil, gerçek buluşlar olduğunu kabul etmek için yeterli neden bulunmaktadır.

Giriş

Şubat 2018'in son haftasında, bu makalenin yazarlarından biri (EZ) İngiliz prehistoryen James Mellaart'ın (1925-2012) kuzey Londra'daki çalışma odasını incelemek için izin aldı. Zangger'in amacı, 19. yüzyılda Batı Anadolu'da Beyköy yakınlarında bulunduğu söylenen, Mellaart'ın 'çiviyazısı tabletlerin İngilizceye çevirisi' olarak tanımladığı Beyköy Metni'nin (BM) güvenilirliğini

destekleyecek bir kanıt bulmaktı. Oysa Londra'daki bulgular Mellaart'ın bu metinleri tümüyle uydurduğunu ortaya koydu (bknz. Zangger bu cilt).

Dünyanın en ünlü arkeologları arasında olan bir akademisyenin, üç bin yıllık olduğunu iddia ettiği belgelerin sahte olması ve Mellaart'ın gerçekten bu kadar büyük ölçekte sahte belge ürettiğinin ortaya çıkması, onun sunduğu diğer bulgularda da kaçınılmaz olarak soru işareti yaratacaktı. Özellikle, incelemiden sekiz ay önce Mellaart'ın oğlu Alan tarafından Zangger'e verilmiş ve yine James Mellaart'ın evinden alınmış olan Luvi hiyeroglif metinleri de sahte olabilirdi. Pek çok Luvi hiyeroglif uzmanı Mellaart'ın son sahtecilikleri ortaya çıkmadan önce bile, bu yazıtların gerçekliğine dair kuşkularını dile getirdiler. Bu hiyeroglif metinlerin Mellaart'ın hayal ürünü olup olmadığı sorgulanıyordu. Zangger, çalışma odasında yaptığı incelemede, Mellaart'ın Luvi hiyeroglif yazımını gerçekten de yakından incelediğini gösteren, 1940'ların sonlarına ve 1950'lerin başlarına ait defterler buldu. Bu defterler Mellaart'ın Luvi hiyerogliflerine dair bilgisiz olduğu iddialarını yalanlamaktaydı.

Temmuz 2017'de elimize geçen ve bu ciltte yayınlanmış olan, günümüze gelen en büyük Luvi hiyeroglif metni olan Beyköy 2'nin yayını, söz konusu belgenin sahteliği ya da gerçekliği üzerine ileri sürülen tezleri geniş biçimde tartıştı. Mellaart'ın düş gücüne dair ortaya konan yeni bulgular, bu belgenin ve Mellaart'ın evinde bulunan diğer hiyeroglif metinlerin gerçekliğine dair daha dikkatli bir incelemeyi gerekli kılmaktadır. Bu gereklilik, Mellaart'ın 1981'de vefat etmiş olan Uluğ Bahadır Alkım tarafından yazıldığını iddia ettiği Beyköy 2 akademik değerlendirmesinin bizzat kendisi tarafından yazıldığının ortaya çıkması ile, daha da önem kazanmıştır. Değerlendirme belgesinin karbon kopyaları, Mellaart'ın evinde, halen özgün daktilo sayfalarına iliştilirilmiş durumdaydı. Diğer bir deyişle, Mellaart'ın bu konuda da doğruları söylemediği açıktır. (Bu ciltteki) Beyköy 2 metnine akademisyenlerin tepkileri bu noktada yerinde görünmektedir.

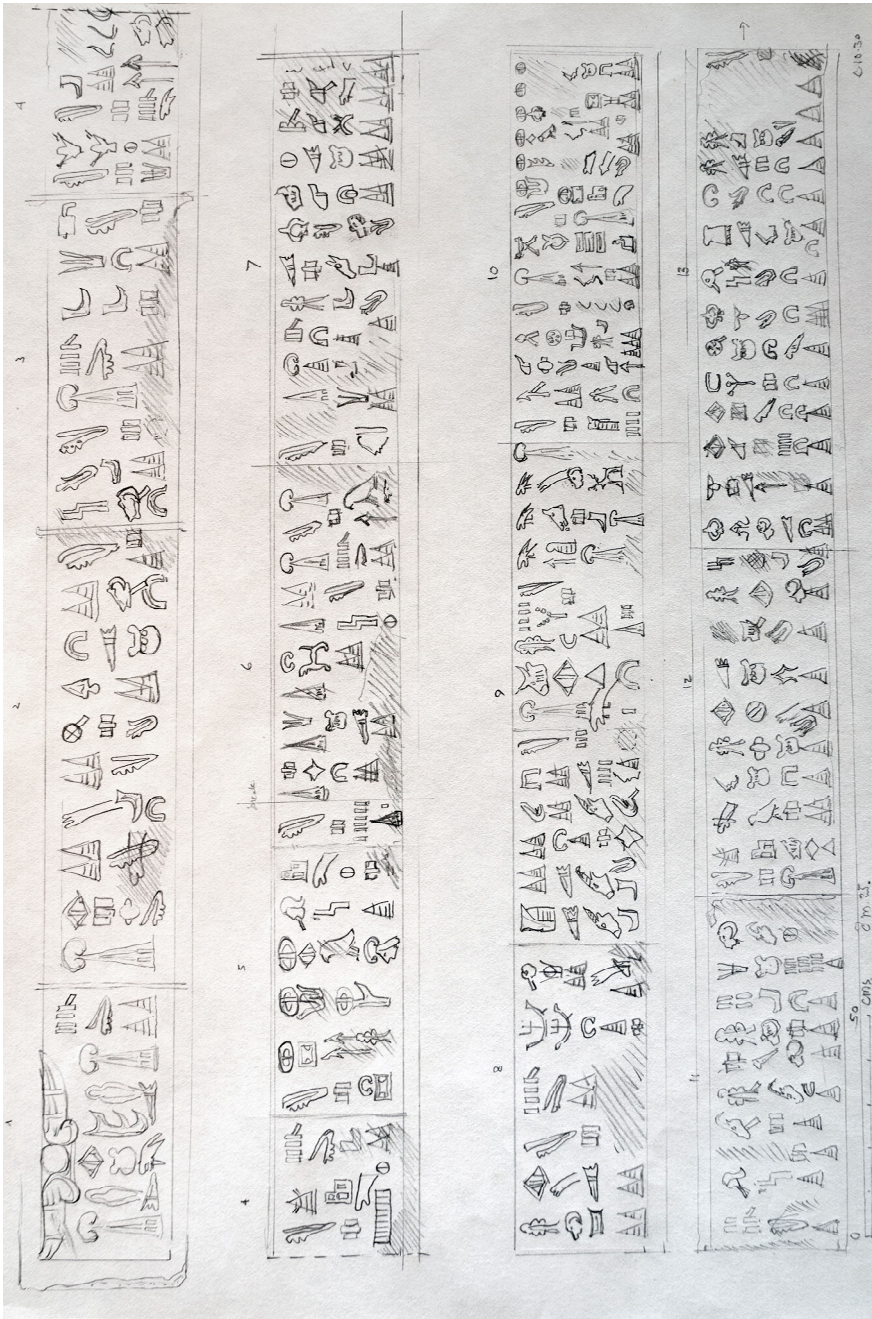
Mellaart'ın Evindeki Malzeme

Mellaart'ın evindeki ayrıntılı inceleme, prehistoryenin BM'ye dayandırdığı, beş yüz sayfa toplamındaki muazzam büyüklükteki metni düzenlemekte kullandığı ve Zangger'in "kit" olarak adlandırdığı düzeneğin keşfine yol açtı. Mellaart, üzerlerinde Hitit tarihinin ayrı dönemleriyle ilgili el yazısı notların bulunduğu çok sayıda kart parçasından oluşan bu kit ile denemeler yaparak, anlamlı bir dizilim üretebilmişti. Mellaart'ın bir sonraki adımı, düzenlenmiş tarihçenin ilk taslağını yazıya dökme işiydi. Ortaya çıkan el yazısı metin daktilo edilecek son taslağa kadarki tüm versiyonlarda, adım adım süslenerek geliştirildi (bknz. Zangger, bu cilt). Bunlar gerçekten de, tam olarak böyle büyük bir belgenin kurgulanması için gerekli olan adımlardır.

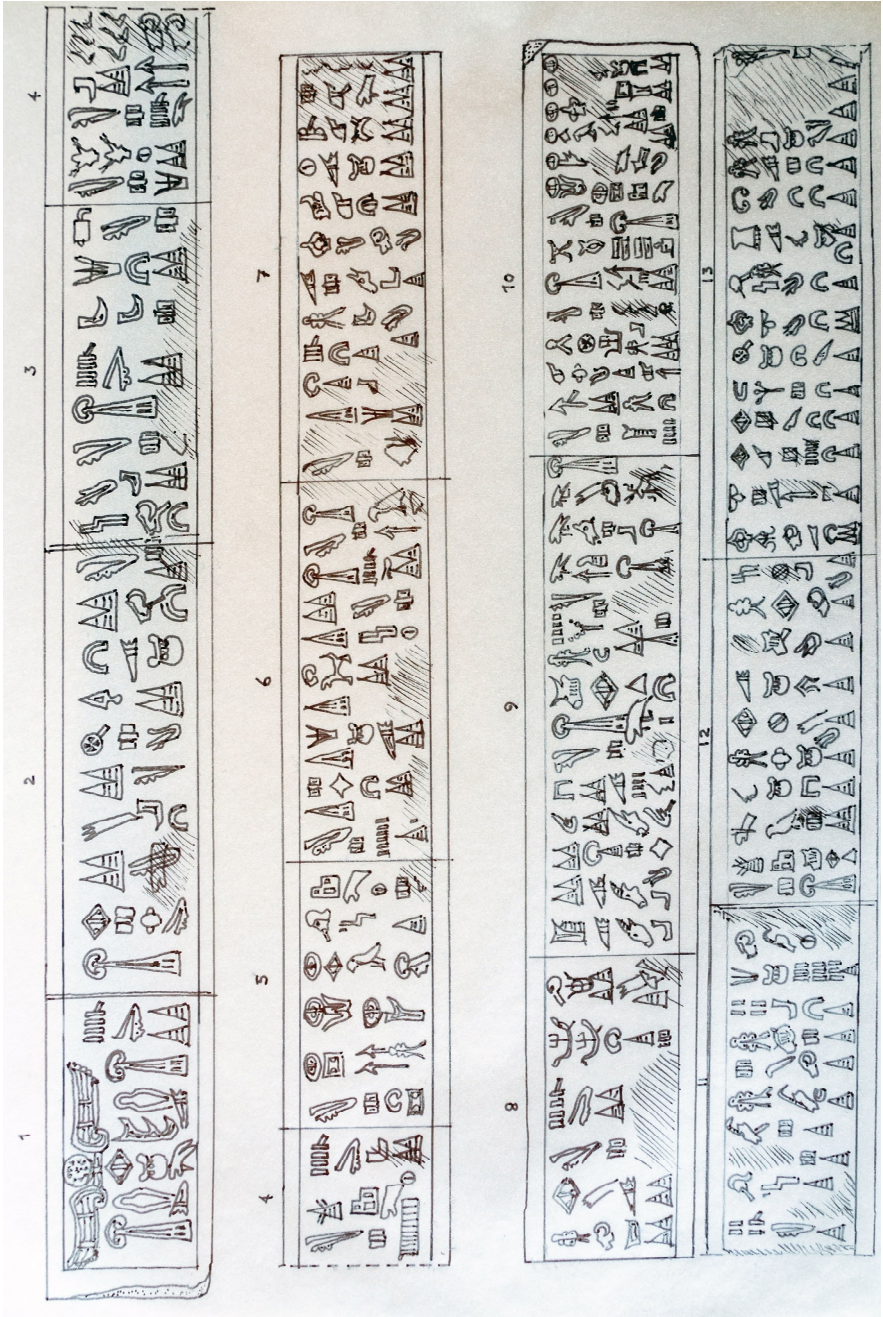
Öte yandan, Zangger'in Mellaart'ın evindeki ayrıntılı incelemesi, Mellaart'ın Luvi hiyeroglif metinlerini de kurguladığını gösteren taslakları ortaya çıkarmadı. Belgenin kronolojik olarak nasıl işlendiğini gösteren bulgular BM'deki durumun tam tersidir. Mellaart'ın bu belgeye sahip olması açıkça kendi tarafından çizildiği belli olan ve olasılıkla (başka bir çizim üzerinden?) ışıklı masa üzerinde, kopya kağıdına kurşun kalemle yapılmış bir çizimle başlamaktadır (Şekil 1). Sonraki adım, Mellaart'ın kendi kurşun kalem kopyası üzerinden parşömen üzerine mürekkeple yaptığı kopyaydı (Şekil 2). (Bu ciltte) Zangger ve Woudhuizen tarafından sağlanmış olan Luvi hiyeroglif metinlerinin gösterimi, Mellaart tarafından mürekkeple yapılmış bu çizimlerdir. Kısaca, Mellaart'ın elindeki malzemeler, onun başlangıçta Luvi hiyeroglif metnin bütününe belki fotoğraf ya da daha yüksek olasılıkla çizim formunda rastladığı ve bu belgelerin üzerinden elle geçerek kopyalama şansını elde ettiğini göstermektedir.

Elbette, hiyeroglif metinleri oluşturabilecek bir kitin başka bir yerlerde bulunması olasılığı vardır. Ancak, Şubat 2018'deki araştırmadaki zaman kısıtları, terk edilmiş iki garajda bulunan ve görüntüde daha önemsiz olan malzemeleri kapsamlı taramaya el vermedi. Dahası, Mellaart'ın büyük bir çalışma odasının olduğu, eşinin ailesinin Boğaziçi'ndeki yazlık evi 1976 yılında yanmıştı. Teoride, Mellaart hiyeroglif metinleri İstanbul'da oluşturmuş ve bitmiş ürün üzerinden çıkardığı kopyaları Londra'ya götürmüş olabilir.

Mellaart'ın Beyköy 2'nin içeriğini tartıştığı akademik metinler bize bazı yeni içgörüler kazandırmaktadır (bkz. Ek 1 ve 2). Prehistoryen, bir dilbilimci olmadığını açıkça kabul etmekte ve Luvi diline dair bilgisinin sınırlı olduğunu belirtmektedir. Mellaart'ın metne dair yorumları bu tezini destekler niteliktedir; coğrafi adları tanımlamakta oldukça başarılıdır, ama yer ve ülke adları arasındaki ifadelerin anlamını kavrayamamıştır. Kaleme aldığı metinde Mellaart, hiyeroglif metinlerde tanımlanan batı Anadolu coğrafyası üzerine kendi oluşturduğu canlandırımı, Mellaart'ın alter-ego'su olarak tanımlanabilecek Alkim'a onaylatmaktadır! Bu durum, Mellaart'ın haklı olduğunu göstermeye ne kadar istekli olduğunun bir ifadesidir. Öte yandan, Luvi hiyeroglif metinlerdeki coğrafi bilgiler Mellaart'ın canlandırımını onaylamamaktadır (Şekil 3). Sonuçta, Mellaart metinleri hakkıyla yorumlama yeteneğinden yoksundu ve bu yüzden Luvi hiyeroglif metinlerindeki bilgileri sonradan çizedurduğu haritalara aktaramadı. Diğer tarafta, sözde çivi yazısı BT, Mellaart tarafından kendi batı Anadolu canlandırımının doğruluğunu ispat için ürettiği bir belgeydi.

Şekil 1. Beyköy 2'nin James Mellaart tarafından yapılmış ilk kurşun kalem çizimi.

Şekil 2. Kurşun kalem çizim üzerinden James Mellaart tarafından keçeli kalemle vellum üzerine yapılmış olan çizim.

Şekil 3. MÖ otuzuncu yüzyılın sonunda Anadolu'nun siyasi coğrafyası.

Araştırma tarihçesi

El yazısı notlarında Mellaart bizi Beyköy 2'nin nasıl keşfedildiğine ve başlangıçta nasıl ele alındığına dair bilgilendirmektedir:

“1870'lerin ortalarında [y. 1875] İstanbul'daki Eski Eserler Müdürlüğü'ne Afyonkarahisar, Beyköy köyü civarında yapı malzemesi arayan köylülerin, üzerlerinde Suriye valisi tarafından yerlerinden alınmış ve 1872 yılında yeni kurulmuş olan İstanbul'daki Müze-i Hümayun'a gönderilmiş Hama taşlarınıninkine benzer yazılar olan, çok sayıda taş blok buldukları haberi ulaştı. (Kısa süre sonra, benzer bir bulgu yerel yetkililerin taş blokları bulup, belediye bahçesine koyduğu Edremit'ten bildirildi)

O sırada Türkiye'de bulunan Fransız sanat tarihçisi George[s] Perrot, yazıtın kopyasını çıkarmak ve mümkünse fotoğrafını çekmek üzere görevlendirildi ve uygun refakatçilerle Afyon'a gönderildi. Perrot yerel halkla sorunlar yaşasa da, Beyköy ve Edremit metinlerini kopyalamayı başardı. Blokların taşınması ve İstanbul'daki Müze-i Hümayun'un korumasına alınması için gerekli talimatlar verildi. Taşımadaki gecikmelerden rahatsız olan Eski Eserler Müdürü Afyonkarahisar'a gitti ve Beyköy'e vardığında yazıt taşlarının yeni yapılan caminin temelinde kullanıldığını gördü. Kızgınlıkla köyü arattı ve bulunan çok sayıda (?) büyük metal tabletlere el koydu.”

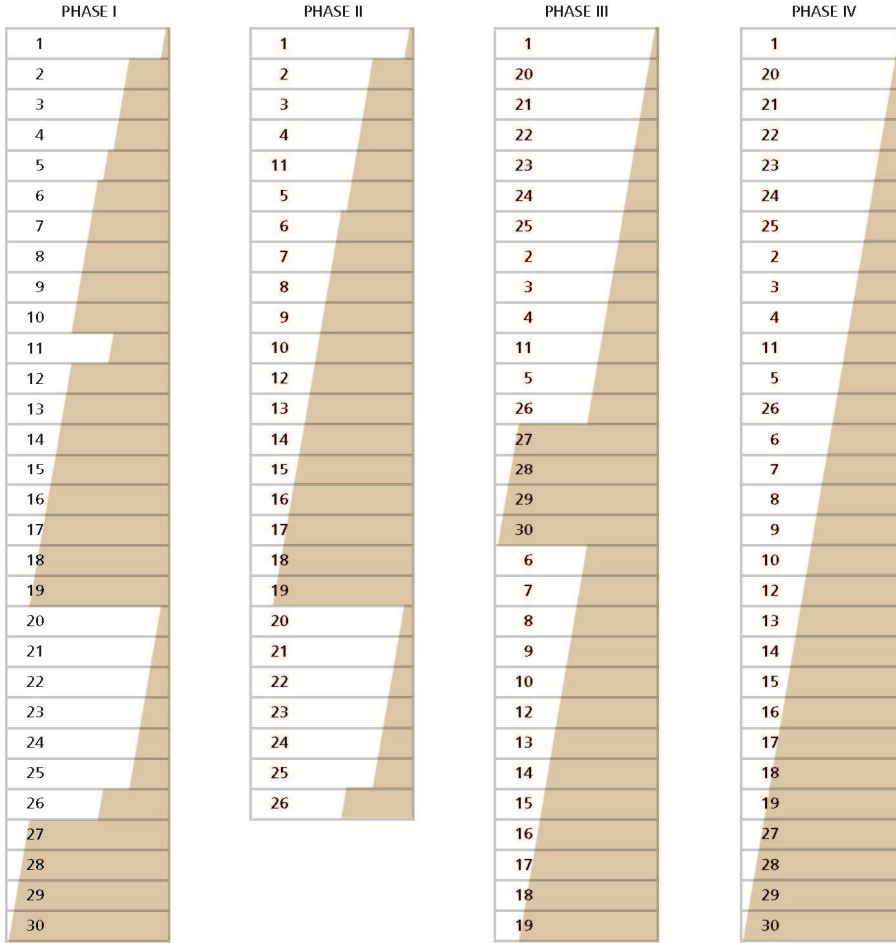
Mellaart'ın bu bilgileri verdiği atık kağıtlarından biri 1983 tarihli bir mektuptur ve bu bilgiler için *terminus post quem*'i sağlamaktadır.

Georges Perrot ağızından Beyköy 2 metni için aktarılanlar son tahlilde sorunlu bir hikayedir. Perrot gerçekten Beyköy'ü ziyaret etmiş ve orada çalışmıştı. Ancak Charles Chipiez ile birlikte yazdığı, 1892 tarihli *Frigya, Lidya, Karya ve Likya'da Sanatın Tarihi* kitabında, 1884'te William Ramsay tarafından belirtildiği ve yine Ramsay tarafından 1889'da yayınlandığı gibi, yalnızca sayfa 79'da parçalı olarak korunmuş Beyköy 1 (şu an kayıp) yazıtından bahsetmektedir. Çok daha önemli olan Beyköy 2 ise belirtilmemiştir. Eğer Perrot bu yazıtı gerçekten kopyaladıysa, bu özel içerikte neden ondan bahsetmemiş ve neden orada ya da başka bir yerde bunu yayınlamamıştır? Bu gözlemi Jorrit Kelder ve Alwin Kloekhorst'un 17 Kasım 2017 tarihli e-postalarına borçluyuz.

Belgelerin nasıl ortaya çıktıklarına dair Mellaart'ın notlarında bahsettiği alternatif bir açıklama bulunmaktadır: Alkım, ya da başka biri, bilinmeyen bir kaynakla irtibat kurdular. Mellaart'ın eşi Arlette, anne babasının Kanlıca'daki yazlık evi olan Saffet Paşa Yalısı'ndaki sosyal hayata dair anılarını ayrıntılarıyla anlattığı bir makale yayınlamıştı (Mellaart 2001). Aktardığına göre yalı, aralarında ünlü casus Kim Philby (1912-1988), nüfuzlu koleksiyoncu ve Alman banker Hans Sylvius von Aulock (1906-1980) gibi tanınmış misafirlerin sıkça gidip geldiği, canlı bir yerdi. Mellaart'ın notları bu seçkin misafirlerin, sıklıkla incelemeyi hak eden bazı tarihi eserlerle yalıya uğradıklarını ima etmektedir. Bu yolla, Mellaart hiyeroglif metinlerin belki de yasadışı yollarla elde edilmiş çizim ya da fotoğraflarına rastlamış olabilir. Dorak Olayı'nın itibarına verdiği zarar göz önüne alınırsa, bulgusunu Türk bir akademisyenin İngilizce ve Türkçe yakında yayınlanacak sözde yayını ile "aklamak" istemiş olabilir. El yazısı notlarında Mellaart bu senaryoya uygun bir hikaye anlatmaktadır:

"Bahadır Bey (çoğu) batılı Hititoloji alimi tarafından erişilemeyen, bilinmeyen bir bilgi kaynağı ile irtibattaydı ve katkılarını farkındalık yaratmak için bunun tümüyle Türk yayını olmasını istiyordu. LBA coğrafyası benim özel uzmanlık alanım olduğu ve bir Türk kızı ile evli olduğum için beni İstanbul Üniversitesi'nde ders vermeye davet etti Bana katkıda bulunma onuru verildi (ek: bana 1970'de muhteşem bir jest!) Bana asıl materyal ya da fotoğraf/kopyalar gösterildi, böylece kopyalara ve Bahadır'ın çevirisine sahip oldum – benim yazımın amacı temelde yayının coğrafi kısmı ile ilgiliydi. İhtiyacım olan da buydu –"

"Yazıtlar Bahadır Bey tarafından Osmanlı'nın yüksek mevkili memurlarına ait basılı kağıtlar vs. üzerinden elde edilmişti. Varislerce saklanan bu belgelerden tarihlenebilenler 1854-1876 tarihleri arasına aitti."

Şekil 4: Farklı fazlarda blokların dizilimi.

Müşvedde kağıtlar üzerine yazılmış bir dosyadan elde edilen bu el yazısı notlar 9 Nisan 1987, 17 Ocak 1989 ve 23 Ocak 1989 tarihlerine aittir. Böylece Mellaart, Alkım'ın 1960 ve 1970'li yıllarda, Osmanlı zamanındaki bazı mevki sahiplerinin mirasçıları olan akademisyen ve meslek dışındaki kişilerden Luvi hiyeroglif metinlerine dair bilgileri derlediğini iddia etmektedir. Daktilo edilmiş belge ayrıca, Beyköy 2 bloklarının bazılarının kötü kalitede fotoğraflarının ve Yazılıtaş ve Edremit yazıtlarının Suphi Sami tarafından yapılmış çizimlerinin Perrot ve Chipier'in 1884 tarihli kitabı *Histoire de l'art dans l'Antiquité* içinde yer aldığını ve bu kitabın Saffet Paşa'ya sunulduğunu iddia etmektedir. (bknz. Ek 2). Gerçekten de, Yazılıtaş ve Edremit yazıtlarının çiziminin {bu referans

dışında} tanınmayan Suphi Sami tarafından yapıldığı, metnin çizimlerinin yanındaki el yazısı notlardan anlaşılmaktadır:

“Longeur près de six metres, hauteur 30-35 cms. Inscriptions rupestre en hiéroglyphique Egyptiens(?) sculptée en haut relief près du sommet de Mandira Dagħ (“Yazılıtaş” sa Ayarmend) visitée en 1854 et copiée par Subhi Sami + variante chose”.

“Edremit Belediye bahçe evi 1871. SS [= Subhi Sami].”

Perrot’un elbette kusursuz olması beklenen Fransızcası yerine, metinde görülen bozuk Fransızca bu çizimlerin sahte olduğuna dair bir işaret sayılmıştı. Ancak, bu altyazılar çizimleri yapan Suphi Sami tarafından yazıldıysa, hatalar makul karşılanmalıdır. Elbette, yazıtların arka planındaki tüm bu bilgiler, Mellaart’ın Alkım’ın adı ile yazdıkları gibi, kendi düşüncünün ürünleri de olabilir. Bunu bilemiyoruz açıkçası.

Blokların dizilimi

Beyköy 2 boyutunda bir metnin sahtesini üretmek karmaşık bir iştir: parçalardaki tekil işaretler düzenlenmeli ve bloklar üzerine dağıtılmalıdır. İşaretlerin dizilimi anlamlı cümleler oluşturacak şekilde düzenlenmelidir – metni oluşturan 50 ifade 50 eylem içermeli ve eylemler doğru çekim durumunda olmalıdır. Bu yüzden, sahteci oluşturmak istediği metnin içeriğine dair net bir kavrayışa sahip olmalı ve dilbilgisine ilişkin ayrıntıları yerli yerinde kullanmalıdır. Zaten karmaşık olan bu girişim, blokların doğru diziliminin karışmasıyla daha da güç bir hale gelmektedir. Mellaart’taki belgeler, ilki Mellaart’ın kurşun kalem ve mürekkep ile çizimini yaptığı, blok diziliminin dört farklı aşamasını göstermektedir. Doğru olan, yalnızca son dizilimdir.

Mellaart (ya da bilgi kaynakları) zaman içinde metnin anlaşılabilirliğinin artması için, blokların yeniden düzenlenmesi gerektiğini keşfettiler (Şekil 4). Öncelikle 11. blok, 4. blok’tan sonra yerleştirildiğinde daha anlaşılır hale geldi (2. faz). Daha sonra, metnin baş karakteri Kupantakurutas’ın aranan soyağacının 20. blokta bulunması ile, 20-25 blok dizisi 1. blok ile 2. blok arasına konuldu (3. faz). En sonunda, 3. Fazda, 5. ve 6. bloklar arasına yerleştirilmiş olan 26-30 blok dizisinden yalnızca 26. bloğun söz konusu yere ait olduğu, 27-30 blok dizisinin metnin en sonuna konması gerektiği anlaşıldı (4. faz). Mellaart bir el yazısı notunda son dizilimi Alkım’a atfetmekte ve dizilim için 1980 tarihini vermektedir.

Her adımdaki epigrafik ve dilbilimsel yargılar dikkate alınırsa, blokların diziliminin değiştirilmesi – eğer Beyköy 2 sahte ise – bizce, yapılan sahteciliği değil ki Mellaart’ın, en iyi Luvi hiyeroglif uzmanlarının bile yeteneklerini aşan

derecede karmaşıklştırmaktadır. Mellaart (ya da bilgi kaynaklarının) metni çalışırken blokların diziliminin değiştirilmesi gerektiğini keşfetmeleri bizce daha makul bir varsayımdır.

Burada bir nokta vurgulanmalıdır: metnin daha iyi anlaşılması adına blokların dizilimleri değiştirilirken, Mellaart Alkım'a atfettiği çevirinin tek harfini bile değiştirmemiştir. Mellaart'ın yaptığı iş yalnızca var olan metnin bazı bölümlerini kopyalamak ve yapıştırmak; nihayetinde, 3. faz düzenlemede, metni son virgölüne kadar özgün sözcük diziliminde tekrar yazmaktan ibaretti. Bence bu durum Mellaart'ın dilbilimsel yeteneklerine dair çok şey anlatmaktadır.

Mellaart'ın ne ile uğraştığının tam olarak farkında olmadığının bir başka işareti de, kurşun kalem ve mürekkep çizimlerinde belirttiği Beyköy 2 metninin toplam uzunluğudur. Başlangıçta toplam uzunluğu 17,55 metre olarak belirtmiş, sonra bu değeri 25,5 metre olarak güncellemiştir. Ancak, Mellaart'ın kendisi tarafından belirtilmiş olan ölçek dikkate alındığında, kaçınılmaz olarak 29 ile 30 metre arasında bir toplam uzunluğa ulaşılmaktadır.

Çizimin tarihi

Luvi hiyeroglif metinlerinin olası gerçekliğini tartışırken, çizimlerin ne zaman yapıldığını bilmek, hızlı gelişen bu akademik alanda, ilgili tarihteki mevcut bilgi birikimini tanımlamak açasından önem taşımaktadır. Mellaart, Alkım'ın coğrafi değeri olan bu metinlerin yayınlanması için, kendisini 1970 yılında katkıda bulunmaya davet ettiğini iddia etmektedir. İkisi de uzun kireçtaşı bloklar üzerinde olan, Beyköy 2 ve Yalburt'un pek çok ortak yönü vardı. Yalburt 1970 yılında, iş makinelerinin yaptığı bir çalışma sırasında toprak içinde bulunmuştu. Yazıtın tüm fotoğrafları ancak 1988 yılında yayınlanmış, ama bunlar metnin içeriğinin anlaşılması için yeterli olmamıştı. Metnin anlaşılması Massimo Poetto'nun 1993 tarihli yayını ile mümkün olmuştur. Öte yandan, Mellaart'ın Yalburt'a dair belgelere ilgili yayından önce ulaşma imkanı bulunuyordu.

Mellaart blokların nihai dizilimini 1980 yılında Alkım'a atfetmektedir. Yukarıda tartışılmış olan diğer el yazısı notlar ise, 1983 ve 1989 arasına tarihlenmektedir. Sonuç olarak, 1970 – 1989 arası bir tarihte olduğu belli olsa da, metin üzerindeki çalışmanın tam olarak hangi tarihlerde yapıldığını tanımlamak mümkün değildir. Beyköy 2, Britanyalı Hititolog Oliver R. Gurney tarafından Ghent kentindeki *Rencontre Assyriologique Internationale*'de 1989 yılında sunuldu, böylece metin uzmanlarca bilinir hale geldi. Belgenin görünümlü bu tarihten önce ya da sonra hiçbir değişikliğe uğramadı.

Bundan sonra sunulacak olan, Beyköy 2'nin dilbilimsel ayrıntılarının analizi, elbette (birinci tekil yorumların da sahibi olan) Fred Woudhuizen'in çalışmasıdır. Çalışma dört farklı kategori altında kümelenmiştir. Metnin sahte olduğunu varsayarsak, metindeki bazı kendine özgü durumlar sahtecinin bir budala olduğu sonucunu doğurmaktadır (I). Diğer bazı özellikler ise, sahtecinin çok yetenekli bir dilbilimci olmasını gerektirmektedir (II). Metin 1989 yılında henüz bilinmeyen bazı ifadeleri içerdiği için, sahtecinin kehanet yeteneği kabul edilmelidir (III). Mellaart'ın evinde bulunan diğer Luvi hiyeroglif metinlerinin de gerçek olduğuna dair benzer işaretler bulunmaktadır (IV). Son olarak, Woudhuizen kendi güncel Beyköy 2 yorumunun, ilk versiyona göre farklı olduğu yerleri açıklamaktadır.

Sahtecinin bir budala olması gerektiğine dair deliller

1. Sahteci 1973 yılında ortaya konmuş olan yeni okuma usulünden habersiz görünmektedir. *376 işaretinin okunması buna örnektir. Beyköy 2'de bu işaret benim tarafımdan önerilen düzeltilmiş eski okuma ile uyumlu olarak (Woudhuizen 2011, 89-98) hem *i* (= eski okuma), hem de *zi* (= yeni okuma) olarak yorumlanmıştır. Ancak Hawkins, Morpurgo-Davies ve Neumann (1973) tarafından ortaya konan yeni okumada *376 her durumda *zi*, ya da Geç Tunç Çağı metinlerinde bazen *za* olarak okunur.

- (1) *ma-sa-hù+*376-ti* (Bk-2, §§ 1, 5) = Hit. *Mashuittas*
*376-*ku-wa-na* (Bk-2, § 50) = Hit. *Ikkuwaniya* (günümüz Konya)
- (2) *mi-*376+r(i)* (Bk-2, § 28) = Hit. *Mizri* (günümüz Mısır)
*ka-*376* (Bk-2, § 28) = *Kaza* (günümüz Gazze)

Ünlü uzatması için *377 işaretinin altına konan çift çizgi yakın zamana dek (aşağıdaki 12. maddeye bakınız) Erken Demir Çağı sonrasına ait bir özellik olarak görülüyordu. Bu yüzden sahtecinin 1980li yıllarda Geç Tunç Çağı'na ait Beyköy 2 metninde bu işareti kullanması aptalcadır.

Sahteci, Bossert'in (1960: 441) *mi-*377+r(i/a)*'yı *Mi-za+ra* "Mısır" olarak okumasından esinlenmiş olabilir. Bossert *376 ve *377'nin özel durumlarda *zi* ve *za* olarak okunabileceğini, diğer durumlarda eski okumanın (*i* ve *ī* olarak) geçerli olduğunu iddia etmişti.

2. Metin Luvi hiyeroglif metinlerde (bugüne kadar) bilinmeyen, *n*'nin *t*'den önce yazıldığı bazı ifadeleri içermektedir. Dolayısıyla, sahtecinin bilinmeyen yeni bir yazımı ortaya koyması aptalcadır. Beyköy 2 metninde dişsel *t*'den önceki *n*'nin kullanımı tutarlı değildir. Sözelimi, *la-la-na-ta* (Bk-2, § 45)'da kullanılmakta, ama Hitit yer adı *Lalanda*'da, *la-la-ta* (Bk-2, § 19)'da kullanılmamaktadır. Luvi çivi yazısında ise, *n* gerçekten de, *t*'den önce yazılmaktadır. O dönemdeki yazıcılar iki yazıda da metinler kaleme aldıkları

için, bir yazıdaki kurallar belki de diğerinde görülüyordu. Aşağıda belirtilen kanıtlar (madde 6) iki yazı geleneği arasındaki başka etkileşimleri de gösterecektir. Bu içerik bağlamında, Orta Tunç Çağı Luvi hiyeroglif mühürlerinin *n*'nin dişsel *t*'den önce yazıldığına tanıklık etmesi dikkate değerdir: *ARMA-na-ti-à* efsanesi “Armantis” Nevşehir’de bulunmuş bir damga mühürde bir ayak şeklinde gösterilmiştir (Erdem 1969; Woudhuizen 2018: 38, sub 6).

3. Beyköy 2’de eril adlar çoğunlukla Hint-Avrupa bakış açısından bekleneceği gibi, tekil yalın soneki *-sa* ile yazılmamıştır. Öte yandan iki durumda N(m/f) sg.’nin beklenen soneki *-sa* görülmektedir. Geç Tunç Çağı yazım geleneğinde bu ek genelde baskılanıyor, Erken Demir Çağı geleneğinde ise kullanılıyordu. Bu durumda sahtecinin eril adların sonlarını tutarsız kullanarak standart yazımdan sapması aptalcadır. Metinde Muksus ya da Muksas ve Walmus gibi Luvi kökenli olmayan eril adların sonunda *-sa* ekinin kullanılması ayrıca dikkate değerdir. Eğer metin gerçekse, bu tutarsızlık yazıcının Luvice olmayan adlara aşina olmamasından, bu yüzden de adların bitimini kökünden ayırt edememesinden kaynaklanıyor olabilir.

4. Ramsay tarafından bulunup, yayınlanmış olan Beyköy 1 (1884; 1889), “muzaffer olmaya devam etmek” anlamındaki *tá-ta+r-ha-* eylemini içermektedir. Bu eylem vurgunun tekrarlanması ile ayırt edilmektedir. Beyköy 2 aynı eylemin *sa-ta+r-ha-* (Bk-2, § 46) biçiminde bir varyantını içeriyor. Aynı yerde bulunmuş ve iyi bilinen bir metindeki yazımdan sapmak, yine sahteci için aptalcadır.

Sahtecinin uzman bir dilbilimci olması gerektiğine dair deliller

5. Beyköy 2’deki bazı terimler gırtlaksal *h*’yi içermektedir: *ha+r-wa-na*, *HARWAN* “yol” (Bk-2, §§ 12, 13). Diğer bazı durumlarda, aynı kökün dönüşlü hallerinde baştaki *h* bulunmamaktadır: *á+r-wa-na-* “iletmek”, *á+r-wa-na-* “görev” (Bk-2, §§ 46, 48). Gırtlaksal *h*’nin Arzava dilindeki rastlantısal düşüşüne kraliyetle ilgili bir ad olan *Uhhazitis* < *huhha-* “büyükbaba”nın (Yakubovich 2010: 91) onomastik incelemesinde rastlanır. Benzer örnekler daha sonraki tarihlere ait Luvi lehçeleri olan Lidya ve Likya dillerinde de bulunmaktadır (Woudhuizen 2011: 413). Bu değişimlere metinde yer vermek için sahtecinin deneyimli bir dilbilimci olması gerekmektedir.

6. Beyköy 2, Luvi çivi yazısı’ndan (LÇ) bilinen, ancak şu ana kadar Luvi hiyerogliflerinde belgelenmemiş bazı ögeleri içermektedir.

- (1) *sa* “-in/-nin” ilgeci (Bk-2, § 48) = LÇ *SA* “-in/-nin” (KUB 35.54 Vs. ii 40)
- (2) *ā-na*, *ā-nà* “içinde/-de” ilgeci (Bk-2, § 26; Ed, § 1) = LÇ *A-NA* “içinde/-de”
- (3) *ī-na* “içinde/-de” ilgeci (Bk-2, § 33) = LÇ *I-NA* “içinde/-de”

Beyköy 2'deki örneklere ek olarak, Luvi çivi yazısı ile etkileşimler Köylütolu § 2'de de bulunabilir. Burada *i-na* ilgecinin “[onun] adına” (*i-na la+PÁRNA* “büyük kral adına”) anlamında kullanıldığı ile defa Woudhuizen tarafından fark edildi (1994-5: 164-165).

Bu öğeleri (başka bir yerde yayınlanmadan önce) fark edip, onları Beyköy 2 içine koymak için, sahtecinin gerçekten Luvi çivi yazısı konusunda deneyimli, iyi eğitilmiş bir dilbilimci olması gerekmektedir.

7. Beyköy 2'de bu metne özgü durumlardan biri, işaret zamiri *i-* (“bu”)’nun *ya* işareti ile yazılmasıdır (Bk-2, § 29). Bu durum, bir Istanuwa şarkısında geçen, Luvi çivi yazısındaki *i-ya-a* (“bunlar”) ile karşılaştırıldığında anlaşılır olmaktadır (KUB 35.39 Rs. i 27, bkzn. Woudhuizen 2016-7: 348-349). Hapalla’daki (=Sakarya vadisi) kutsal alanda yazılmış olan Istanuwa şarkılarının Arzava diline tanıklık ettiği hatırlanmalıdır. Anlaşıyor ki, *za-* ile birlikte *iya-* da Arzava dilinde işaret anlamı içermektedir. Bu durumda *ya* işaretinin Beyköy 2’de olması, *ya* metnin gerçekten Arzava dili özelliği taşıdığını ya da sahteci tarafından çok incelikli bir çalışma yapıldığının göstergesidir.

8. *infans^mnana-* ifadesi genelde bir akrabalık terimi (“oğul”) olarak kullanılmaktadır. Beyköy 2’de bu ifade bir yerde kullanılmıştır (§ 20), ancak yalnızca daha düşük kademedeki bir memuru, yöneticiyi ifade ediyorsa cümle anlam kazanmaktadır:

(1) *infans^mna-na^{UMINA}* “düşük kademedeki yönetici(nin) şehri”

Aynı kullanıma Erken Demir Çağı metinlerinde rastlanmaktadır. Cekke’de bulunan metinde bulunan yer adları (Loc. sg.) listesinde (§§ 17-24), yer adları ilgili yöneticiler (“babalar” olarak tanımlanmıştır) ve yönetici yardımcıları (“oğullar” olarak tanımlanmıştır) ile birlikte listelenmiştir (Woudhuizen 2011: 200-201). Böylece siyasal bir içerikte, *infans^mnana-*’nın alt kademe bir yönetici için kullanılan onursal bir unvan olduğu anlaşılmaktadır. Böyle bir ifadeyi siyasal içerik içinde kullanması için sahtecinin yetenekli bir dilbilimci olması gerekmektedir.

9. Beyköy 2’de bazı durumlarda, üçünü kişi zamirinin enklitik formları cümlelerin sonraki öğelerinden eyleme eklenmektedir. Oysa, Luvi hiyeroglif yazısında bu formlar genelde cümlelerin ilk ögesine eklenirler.

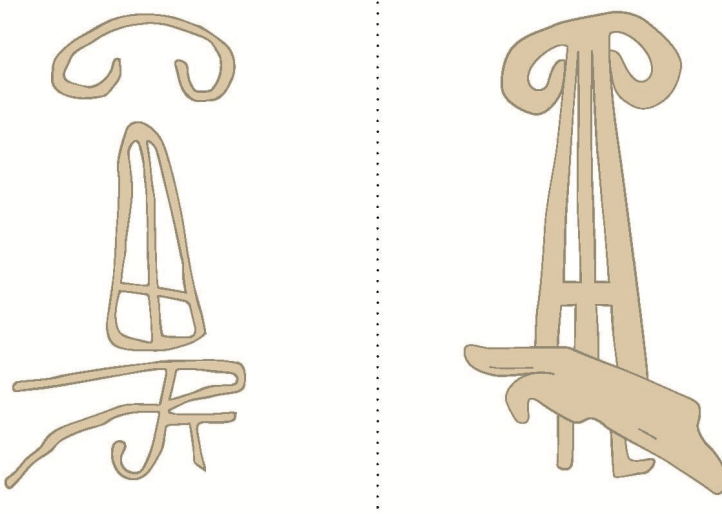
(1) *ā-la-na-ti -li* “kendi için göz dikecek” (Bk-2, §10)

(2) *lu-lu-ti -li* “kendi için memnun edecek” (Bk-2, § 39)

Beyköy 2'nin James Mellaart'ın evinden alınmasından sonra, bu olay gerçekten de bir Lidya metninde fark edilmiştir. Lyd. no. 22'de bu durumun gözlemlendiği altı farklı durum bulunmaktadır (Woudhuizen *gelecek yayın*) – ve ilk ikisi daha önceki kaynaklarda tespit edilmiştir (bknz. Gusmani 1964, 89; 131):

- (1-2) *m̥limnś iit -λ* “Mermnad (kardeşliği) onun [dişil] için yapacak” (Lyd. no. 22, §§ 5, 11)
- (3) *t̥ēnt -λ* “biri onun [dişil] için alacak” (Lyd. no. 22, § 8)
- (4) *m̥limnś kattir -ś* “Mermnad (kardeşliği) kendileri için kurban edecekler” (Lyd. no. 22, § 3)
- (5-6) *sivralmis kattir -ś* “cemaat kendileri için kurban edecekler” (Lyd. no. 22, §§ 10, 12)

Eğer Beyköy 2 metni sahte ise, sahtecinin Lidya diline dair uzmanlığı olan, iyi eğitilmiş bir dilbilimci olması gerekmektedir.

Şekil 5. Latmos'daki kaya yazıtındaki “büyük prens” Kupāā (Peschlow-Bindokat/ Herbordt 2001, 373, Abb. 7a) ve aynı ifadenin Beyköy 2'deki kullanılışı.

Sahtecinin belgeye henüz bilinmeyen ifadeleri kattığına dair deliller

10. Beyköy 2 “büyük prens” unvanı için iki farklı yazım varyantını içermektedir (bknz. Şekil 5). Annelies Kammenhuber James Mellaart'a yazdığı

14 Eylül 1989 tarihli mektupta, metinde geçen “büyük prens” unvanının metnin sahteliğine dair bir kanıt olduğunu belirtmişti.

- (1) *URA+HANTAWAT+infans^m* “büyük prens” (Bk-2, § 26; Ed, § 1)
- (2) *infans^m* ... *URA+HANTAWAT* “büyük prens” (Bk-2, §§ 27, 39)

Ancak, bu onursal unvan, sonraki dönemde Miletos’un hinterlandındaki Latmos’da bulunan kaya rölyeflerinde keşfedildi (Peschlow-Bindokat & Herbordt 2001; bkzn. Şekil 4). Bu durum Beyköy 2’nin gerçekliğine dair güçlü bir kanıt oluşturmaktadır.

Bu unvan Mellaart için tanındık değildi. Beyköy 2’nin çizimlerine eşlik eden çevirilerde bu ifade hatalı olarak “X, büyük kral, Y(nin) oğlu” şeklinde yazılmıştır. Bu çeviri yanlış Mellaart’ın büyük kral Kupantakuruntas ile yardımcıları ya da önde gelen vasalları olan Muksus, Tuwatas, Piyamakuruntas ve Kulanamuwas arasındaki ilişkiyi doğru kavramasını engellemiştir. Sonuncu vasal Kulanamuwas’ın adı Mellaart’ın çevirisinde Kuwatnamuwas olarak, 1980’lerde çoktan terk edilmiş bir yazım ile yazılmıştır – ki bu durum bile, çeviriyi üretenin güncel bilgi düzeyinde olmadığı ve Luvi hiyerogliflerindeki uzmanlığının güçlü olmadığını göstermektedir. Bu bizi asıl önemli noktadan uzaklaştırmamalı: 1989 yılında açığa çıkmış ve sahte olduğu iddia edilen bir metin, 2001 yılına kadar gün ışığına çıkmamış bir bilgiyi içerebilir!

11. Metinde az sayıda kısaltma bulunmaktadır. Kısaltmaları açıklamak Luvi hiyerogliflerinde (ya da genel olarak tüm kadim metinlerde) her zaman zor olmuştur. Sonuç olarak, kısaltmaların çoğu Mellaart ya da metni temin ettiği çevirmenler tarafından tanımlanmamışlardır:

- (1) ARA, ARA-wa (Bk-2, §§ 23, 31, 40) = Arzava
- (2) AS[UW]A (Bk-2, § 21) = Assuwa
- (3-4) MI WI (Bk-2, § 26; Ed, § 1) = Mira and Wilusa
- (5) MA (Bk-2, § 39) = Masa

Mellaart Bk-2, § 26’yı Muksus’u olmayan bir ülke Amiwina’nın kralı olarak kabul edip, yanlış çevirmiştir. Gerçekte ise Muksus “büyük prens içinde (*ā-nā*) ülke(lerin) ve şehir(lerin) Mira (ve) Wilusa” ifadesi ile Mira ve Wilusa’nın prensi olarak tanımlanmıştır.

12. Bu delil bizi *376 ve *377’nin kullanımına geri getiriyor: *376’nın altında iki eğik çizgi olan varyantları ve *377 *ī*, *zā* (Woudhuizen 2011, 89-98 tarafından düzeltilmiş eski okumada iki değer de geçerlidir). Bu durum şu ana kadar LBA metinlerinde rastlanmamıştır. Ancak, Willemijn Waal (2017) yakın zamanda *377’yi bir Hitit tabletinde keşfetmiş ve bu işaretin düşünüldüğünden

daha eski bir tarihte kullanıldığını ispatlamıştır. Bu durum, yine muhtemel bir sahtecinin sahip olamayacağı bir bilgidir.

Mellaart'ın evindeki diğer Luvi hiyeroglif metinlerin gerçekliğine dair deliller

13. Edremit yazıtında geçen *warpa-* eylemi “hükümdarlığı temsil etmek” anlamındadır:

(1) *WARPA-ta₆* “O [eril] hükümdarlığı temsil etti” (Ed, § 2)

Bu terim bir eylem olarak ilk defa 2003'te Seracettin Şahin ve Recai Tekoğlu tarafından yayınlanan Afyon'daki bir yazıt ile kayda geçmişti. İlgili metinde § 1'de, yazıtı adayan Tarpamaliawatas'ın *WARPA* “hükümdarlığı temsil ettiği” belirtilmiştir. İfade üçüncü tekil kişinin geçmiş zamandaki sabit formunda kullanılmıştır. Dahası, Tarpamaliawatas Kuwaliya'da da aynı şeyi yaptığı belirtilmiştir. Stel Afyon'da bulunmuştur ve Kuwaliya'nın artık bu bölgede olduğunu biliyoruz (Woudhuizen 2013: 9-12). Muhtemel bir sahteci bu bilgiye sahip olamazdı, dolayısıyla sahtecinin *warpa-*'yı bu şekilde kullanması beklenmezdi.

14. Edremit metni ayrıca *harnas-* “kale”nin cinsiyetsiz tekil sonek *-sa* ile birlikte kullanılan bir formunu içermektedir. Sonrasında 43 şehir sayılmaktadır. Geç Tunç Çağı Luvi yazıtlarında “kale”nin çoğulunun *-a* soneki ile yazılması gerekirdi (*HARNAS-a*), öte yandan bu ad çekimi Edremit metninde belli ki çoğulluk anlamı yaratmaktadır.

(1) *HARNAS-sa* “kaleler” (Ed, § 1)

Bu özellik, LBA yazım geleneğindeki diğer metinlere koşuttur:

- (1) *satusaà* “eşyalar” (Ed, §§ 18, 22)
- (2) *TALMI² sà UMINA* “tüm şehirler” (S, § 17)
- (3) **²⁶³ tána sa₅* “(bir çeşit bina)lar” (Ke, § 17)

Bu içeriklerde, birinin cinsiyetsiz tekil sonekin bazen çoğul anlam verebileceğini bilmesi için, iyi eğitilmiş bir dilbilimci olması gerekmektedir.

Mellaart'ın önemli yanlış yorumlamaları

Beyköy 2'nin Mellaart tarafından yaratılmış sahte bir belge olmadığına en önemli işaretleri, Mellaart'ın metne dair yaptığı yorumlardaki mutlak yanlışlardır. Açıkça söylemek gerekirse, Luvi hiyeroglif metni tek ve tutarlı bir hikaye anlatmakta, ancak Mellaart'ın yorumu bu hikayeyi algılayamamakta ve başka bir hikaye anlatmaktadır. Mellaart ya da onun yazınsal *alter egosu*

Alkım, yayınlanmamış bir notta, Beyköy 2 için “dilbilimsel ayrıntıları benim yetkinliğimin ötesinde” diyerek yetkinlik sınırını kabul etmektedir (bknz. Ek 1, sayfa 3). Ne kadar çok yalan üretmiş olsa da, Mellaart burada doğruyu söylüyor.

Unvansal ifade *URA+HANTAWAT+infans^m*’ın (*infans^m* ... *URA+HANTAWAT* olarak da yazılır) “büyük prens” olarak yanlış yorumlanması tüm içeriğin anlamını bozmak için yeterlidir. Mellaart bu unvana yabancı olduğu için bunun küçük bir devletin vasal prensini tanımlayan bir ifade olduğunu göremedi. Bunun “büyük kral” demek olduğunu sandı – ve Arzava ve Mira’da aynı anda hüküm süren pek çok büyük kral olduğunu düşündü. Mellaart Arzava’nın büyük kralı Kulanamuwas’ın yerine oğlu Muksus ya da Muksas geçtiğini ve onun da Arzava’nın büyük kralı olduğunu kabul etti (Bk-2, 17. bloğun ilk kısmı [= bizdeki §§ 39-40]). Gerçekte ise, yalnızca tek bir büyük kral, Kupantakuruntas vardı ve dört büyük prensin, Muksus/Muksas, Kulanamuwas, Tuwatas ve Piyamakuruntas’ın yardımlarıyla işlerini yürütüyordu (Bk-2, §§ 26-27). Büyük prenslerden Muksus/Muksas Wilusa’nın vasal yöneticisiydi ve Apassawa ya da Apaisos’ta oturuyordu. Kulanamuwas Masa’nın vasal yöneticisiydi (Bk-2, §§ 38-39). Diğer iki büyük prensin toprakları belirtilmemiştir.

Mellaart’ın Kupantakuruntas’ın Mira’nın büyük kralı olduğu ve Kulanamuwas’ın benzer şekilde Arzava’nın büyük kralı olduğuna dair kabulü, Bk-2, §§ 21-23’ün yanlış çevirisine dayanmaktadır. Aynı yerde altı kralın hepsinin Mira’nın büyük kralı tarafından yönetildiği belirtilmektedir: Wilusa’nın vasal kralları (*wa-lu-sa* varyantı Mellaart tarafından hatalı olarak *lu-ka* “Lukka” olarak okunmuştu), Hapalla, Urawalwas’ın ülkesi (Mellaart tarafından hatalı olarak Walwara okunmuştu) ve yine bence Mellaart tarafından hatalı olarak ‘Asaha ya da Seha’ okunmuş olan Seha ve Assuwa.

§ 23 *à-wa i URA-HANTAWAT ARA-wa* “(ve) bu (da) büyük kral(ı)
Arzawa(nın).”

Bu durumda, Kupantakuruntas aslında aynı ülkeye işaret eden varyant göstergeler olan Mira ve Arzava üzerinde büyük kral olarak hüküm sürmektedir. Arzava ifadesi tarihsel nedenlerle daha prestijlidir. Kupantakuruntas belgede bahsi geçen tek büyük kraldır, diğerleri büyük prensler, dolayısıyla vasal krallıkların yöneticileridir. Öte yandan, Mellaart BK-2, §§ 29-31 ve §§ 39-40’un yanlış yorumlanması ile Arzava’nın tahtına Kulanamuwas’tan sonra Muksus/Muksas’ın geçtiğini kabul etmektedir. Özellikle, Mellaart tarafından “Arzava’nın büyük kralı [şimdi *19-*376-*439 yazıldığı varsayılan] tahtında 40 yıl oturdu” olarak yorumlanan § 29’un gerçekteki anlamı şöyledir:

- § 29 *à-wa* [J *URA+HANTAWAT á-i-wa* “[J Ben, büyük kral, kurban
UTNA ASATAR ya 40 *? (= ağırlık edeceğim (o) ülkede bir taht
birimi) (için) 40 (metal birimden),”

Bu cümledeki “(o) ülke” § 28’in başında bahsedilen Levant’taki Aşkelon ve Gazze arasındaki bölgeyi ifade etmektedir.

Ek olarak, 17. blok [= bizdeki §§ 39-41] Mellaart tarafından “Ve Kuwadnamuwa, benim kardeşim, büyük kral, Tanrı Kuwatnamuwa oldu ve Muksa xxx atalarının tahtına Arzava ülkesinin büyük kralı olarak çıktı. Ve ona Tarhuntassa, Kaška, Masa, ... ülkelerinin kralları barış/armağan/haraçlarını getirdiler. – Bölümün gerçekteki anlamı ise şöyledir:

§ 39	<p><i>à-wa KULANA-MUWA infans^m</i>
<i>MA URA+HANTAWAT</i>
<i>MASANA KULANA[] mu-ka-sa<+r></i>
<i>lu-lu-ti -li</i></p>	<p>“Ma(sa’nın) büyük prensi
Kulanamuwas dua(larıyla)
ordu tanrısını kendi için
memnun edecek.”</p>
§ 40	<p><i>ASATAR [ASA]-wa ARA^{UTNA}</i>
<i>URA+HANTAWAT</i></p>	<p>“Ben, büyük kral
[Kupantakuruntas],
Arzava(nın) that(ında)
[oturmaya devam] edeceğim.”</p>
§ 41	<p><i>à-wa^{MASANA} TARHUNT-ti-sa-sa^{UMINA}</i>
<i>UTNA AMU TIWA-TIWA</i>
<i>ka-sa-ka^{UMINA} UTNA AMU</i>
<i>TIWA-TIWA ma-sa^{UMINA} UTNA</i></p>	<p>“Tarhuntassa(nın) kutsal
ülkesi(ne) sürekli sefer ettim,
Kaşka ülkesi(ne) sürekli sefer
ettim (ve) Masa ülkesi(ne)
(de).”</p>

Buna göre, Kulanamuwas ölmediği gibi, Muksus/Muksas da onun yerine Arzava tahtına geçmemiştir. *MA*'nın (Masa için bir kısaltma) büyük prensi olarak Kulanamuwas, *lu-lu-ti -li* “kendi için memnun edecek/teskin edecek”, ^{MASANA} *KULANA* “ordu tanrısını”, *mu-ka-sa* <+r> “dua/yakarış (ile)” (cf. *mu-ki-SARA*- Karahöyük-Elbistan § 6). § 40'daki öznenin açıkça Kupantakuruntas, yazıtı adayan kişi olduğu ayrıca dikkate alınmalıdır. Metnin sonraki bölümü § 41'de Kupantakuruntas'ın başarılarından söz ederken iki defa *AMU* “ben” öznesi ve soneksiz *TIWA-TIWA* “düzenli olarak/sürekli sefer etmek” eylemi (*tiwa*- eyleminin tekrarlanan haline Yalburt § 6'da da rastlanmaktadır) kullanılmaktadır. Bu durumda Tarhuntassa, Kaşka ve Masa'ya sefer düzenleyen Kupantakuruntas'tır (Tarhuntassa'nın sonundaki belirtici *225 *UMINA* Mellaart tarafından görüntü itibari ile *17 *HANTAWAT* ile karıştırılmış olmalıdır).

“Büyük prens” ifadesini hatalı yorumlaması nedeniyle metnin anlamında oluşan ciddi bozulmaların yanında, Mellaart diğer başka ifadeleri de yanlış çevirmiş ve böylece metnin ana fikrini kaçırmıştır.

– İlk olarak, Mellaart Bk-2, § 12’deki ha6+r-wa-na “yol” ifadesini, coğrafi bir ad, Harziuna olarak algılamış ve böylece bu ve sonraki cümlelerin içeriğinin yol yapımı ile ilgili olduğunu anlayamamıştır.

– Daha sonra, Mellaart “Mira’nın büyük kralı [ben] Hattuša’nın topraklarını çiğnedim ve Hatti ülkesini yaktım”, sonrasında da “Mira’ya” “bin sığır” ganimet olarak getirildi çevirisini kabul etmektedir. Gerçekte ise § 14’deki eylem TIWA2-TIWA2-wa, TIWA2-TIWA2- “sağlamaya devam etmek” (Yalburt § 39’daki gibi), eyleminin -wa’sını, yani şimdiki/gelecek zamanın birinci tekil sg.’yi ifade etmektedir. Ayrıca, § 15’deki eylem sá-sá-ha, sá-sá- “sürekli destek olmak” eyleminin -ha’sını, yani geçmiş zaman birinci tekil sg.’yi ifade etmektedir (sa-sa-’nın yazım varyantı Karkamis A15b, § 15’de de böyledir). Sonuçta, burada anlatılan Kupantakuruntas’ın Hatti ile savaş halinde olduğu değil, onun kendi topraklarındaki Hitit tapınaklarına saygı gösterdiği ve yazıtın kaleme alındığı anda Hatti’yi desteklediğidir. § 16’da bahsedilen 6000 koç dolayısıyla ganimet değil, kuşkusuz kendi topraklarındaki Hitit kült alanlarında adanmış sunularla ilgilidir.

– Ek olarak, Mellaart § 9’daki anlam ile hiçbir bağ kuramamıştır (bu bölümü “ve .. Mira ülkesine (doğru?), ele geçirdi (?) ...” olarak “açıklamaktadır”), oysa cümlelerin anlamı açıkça şöyledir:

§ 9 à-wa i-á ta-sa -ha mi+r(a)-ā^{UTNA} tã-ha “Bu steli de Mira(ya/da) koydum.”

Sonraki § 10 da Mellaart’ın yorum yeteneğinin ötesinde bir pasajdır. Mellaart burada MN Alantallis’in bir yazım varyantının bulunduğunu kabul etmektedir – ki bence bu yanlıştır. Burada büyük olasılıkla şimdiki/gelecek zamanın üçüncü tekil sg. eki -ti’yi taşıyan *ālana-* “göz dikmek/arzu etmek” anlamındaki eylemle karşı karşıyayız (cf. Karatepe § 65: *ālanaĩ-* “ağgözlü, hırslı”). Eylem § 39’daki *luluti -li* gibi dönüşlülük anlamı veren -li ekini almıştır [*ā-la-na-ti -li* “kendi için isterse/göz dikerse”]. Cümlelerin ikinci kısmının anlamını soneksiz ikinci tekil emir kipindeki *TUZI-mi* “savun” eylem formu belirlemektedir (cf. Köylütolu § 6 *TUZI-mi-tu* “savunsunlar”). Bu durumda, şu çeviriye ulaşıyoruz:

§ 10 à-wa ā-la-na-ti -li <i>infans</i>^m+HANTAWAT URA+PARNA <i>infans</i>^m TUZI-mi wi-lu-sa^{UTNA} á URA+HANTAWAT mi[r(a)]-ā^[UTNA]	“Prens (ya da) saray görevlileri(nden) (kim) kendi için (ona) göz dikerse: Wilusa(yı) Mira(nın) büyük kralı(nın) (savunduğu gibi) savun!”
---	--

Son olarak, Mellaart'ın – ve büyük olasılıkla orijinal çizimi üreten kişinin – görüntüde benzer iki işareti birbirinden ayırt edememiş olmaları dikkate değerdir. Mellaart, benim pek çok yerde olumsuz *332 *na₄* (değil) olarak okuduğum işareti dağları niteleyen *209 *WANTI* (§§ 24 ve 31'de kesinlikle *ā-ma-na* “Amanos” ve *ti₄-ma-la* “Tmolos” dağ adları ile bağlantılı) olarak yorumlamıştır. Oysa *332 *na₄*'da §§ 8 ve 33'de olduğu gibi, bir dağ adı ile ilişkili değilse, işaretin olağan bacakları yoktur. İki seçenek arasında yapılan tercih özellikle işaretten sonra *hu-wa-ta₆ nū-wa-ta₆* ifadelerinin geldiği Bk-2, § 50'de önem kazanmaktadır. Burada *209 *WANTI* okuması ile Aşağı Ülkedeki *Huwatnuwanda* Dağı anlamı çıkabilir. Ben burada cümledeki eylem formunun kaybolmaması adına ifadeyi *na₄ hu-wa-ta₆ nū-wa-ta₆* “o (= § 49'daki Hitit büyük kralı III. Arnuwandas) [bu ülkelere] ulaşamadı (ve) (egemenliğini) yenileyemedi” olarak okumaya yatkıyım.

Son söz ettiğimiz okuma önerisinin kalitesi ne olursa olsun, burada bizi asıl ilgilendiren, sınırlı dilbilimsel yetenekleri olan bir sahtecinin yarattığı rastgele bir dizi hiyeroglifin ayrıntılı bir çalışma sonucu grameri doğru ifadeler olarak karşımıza çıkmasının imkansız oluşudur.

Mellaart'ın ek notlarına dayanan iyileştirmeler

Mellaart Beyköy 2'deki pek çok cümleyi yanlış yorumlamışsa da, coğrafi adları tanımlamada hünerini göstermektedir. Bu durum Şubat 2018'de Mellaart'ın evinde yapılan incelemeden sonra daha da netleşti. Bu içerikte, ilk önce § 31'de sayılmış olan Arzava ülkesine ait tüm yer adlarının tanımlandığı belirtilmelidir {ilk yayında bir kısmı tanımsızdı}. Saymak gerekirse: *Lapati* “Lebedos”, *ā-ku-ma-na* “Kume”, *WANTI ti₄-ma-la* “Tmolos dağı” ve olasılıkla *hu-wa-la-?-?* “Koloë”. Mellaart'ın tanımlamalarından en çarpıcı olanı, § 42'de adalara ilişkin yer adlarının oval işaret ile belirttiklerini tespit etmesidir (beni çok şaşırtan bu işaret: *543 *insula*, cf. Mısır Hiyeroglifi N 18 [numaralandırma Gardiner 1994'e göre]). Buna göre, *ā-la-sā^{insula-UTNA}*, y1 “Alaşiya” {Kıbrıs}, *a₅-lu-sa^{insula-UTNA}*, y1 “İalyos”, *ka-pi-ta+r(a)^{insula-UTNA}*, y1 “Girit”, *TALMI insula*, y1 “tüm adalar” olarak okuyabiliyoruz.

Benzer şekilde, §§ 25 ve 28'de, Levant'a yapılan deniz seferinden söz edilirken geçen ilk cümledeki *sā-ka+r(a)-sa^{UTNA}* ifadesi “Shekelesh ülkesi” ile, batıdan, olasılıkla Sicilya'dan gelen bir grup Deniz Kavmi anlatılmış olabilir. Bu ifade *pu-la-sā-ti^{UTNA}* “Philistia” ile yan yana kullanılmış; ikinci cümlede ise *ā-sa-ka-lū-na^{UMINA}* “Aşkelon” ile birlikte (şehir belirteci olmadan) *ka-za* “Gazze” sayılmıştır. İkinci cümledeki eylem *292 *HARSANTAN* “savaş araba(lar)ı” işareti ile desteklenmiş, bu işaretin öncesinde olasılıkla yüz sayısının nadir görünen bir varyantı olan *399 gelmektedir.

Tanımlamaların zirvesi § 43'deki *r(a)-ā-ma-sa-sa*'nın Mısır firavunu III. Ramses (MÖ 1184-1153) olarak okunmasıdır. Burada genelde enklitik olan *383, 2 +*r(a/i)*'nin *209, 1 *ā*'nın önüne konulması ile Luvi hiyerogliflerinde olmayan bir ses oluşturulmaya çabalanmakta ve yazım biraz uygunsuz durmaktadır. Bu cümlemin çevirisi *mi²-ā-na* “benim [A(m/f) sg.] (*ā* için *210 ile) olarak görünen ifadenin sorunlu okumasıyla sekteye uğramaktadır. Ancak, içerik dikkate alınırsa, belki de Kupantakuruntas'ın askeri hareket yaptığı toprakların, yani güney Levant'ın büyük kralı olarak Ramses'in tanındığı ve § 42'nin başındaki kral sayımına benzer şekilde, Ramses'in Kupantakuruntas'ın kalesine hediyeler gönderdiği düşünülebilir.

Ayrıca, Mellaart'ın § 20'de geçen Atapali ya da Atipali bölgesini Tabal olarak tanımlaması ile (bknz. Ek I, sayfa 5), sayılan diğer yer adlarının hepsinin, *pār-su-ha-na-ti* “Parsuhandu”, *na-hi-ta* “Nahita (= günümüz Niğde)” ve *hu-pi-sa-na* “Hupisna (= sonraki dönemde Kybistra) Aşağı Ülkede ve Tyana bölgesine komşu olmaları uyumludur (bknz. Şekil 5). Bu noktada, metnin MÖ 1170'lere, yani Hitit İmparatorluğunun MÖ 1190'daki çöküşünden 15 – 20 yıl sonrasına ait olduğuna dikkat edilmelidir. Arzava'nın Aşağı Ülke ve Tarhundaradus (c. MÖ 1370-1350) dönemindeki Tyana bölgesine hakim olduğu ve *Tuwanuwa* (=sonraki dönemde Tyana) ve *Uda* (=sonraki dönemde Hyde) (Bryce 2010: 146-7) bölgelerinde sınırını oluşturduğu anlaşılmaktadır.

Bu siyasal durumla bağlantılı olarak, § 24'de Hatti'den Kizzuwatna ve Kuzey Suriye'yi içeren eski imparatorluğun bir kalıtısı olarak söz edilmekte ve Hatti kralının “kahraman” (*ā-ya*) olduğu, yani öldüğü belirtilmektedir.

Beyköy 2'nin Medinet Habu'daki Deniz Kavimleri yazıtları ile karşılaştırılması

Beyköy 2 Doğu Akdeniz'de Tunç Çağı'nın sonunda, MÖ yaklaşık 1180'de yaşanan olayların batı Anadolu'daki güçlü bir kralın gözünden tanıklığını yapmaktadır. Elbette bu tanıklığın, o dönemdeki olaylara dair bildiğimiz diğer tek anlatım olan, III. Ramses'in tapınak mezarındaki Deniz Kavimleri yazıtları ile karşılaştırılması gerekmektedir. İki belgenin de özü aynıdır: küçük krallıkların kurduğu bir deniz koalisyonu Suriye ve Filistin kıyılarına hücum etmektedir. Öte yandan, bazı ayrıntılarda iki belge arasında çelişkiler bulunmaktadır.

Medinet Habu yazıtlarında Arzava'nın, Hitit İmparatorluğu gibi Deniz Kavimleri'nin istilasına yenik düştüğü söylenmektedir – oysa Beyköy 2'ye göre saldırının başını çeken Arzava'nın kendisidir. Michael Bányai'nin (bu ciltte) belirttiği gibi:

“Yabancı ülkeler, kendi adalarında bir tuzak planı hazırladılar. Bir anda ülkeler savaş içinde kopup dağıldılar. Hatti, Kodi, Karkamış, Yereth [= Arzava] ve Yeres [= Alaşiya], hiçbir ülke onların silahlarına karşı duramadı.” Medinet Habu, 8. yıl yazıtı (= MÖ 1176); Edgerton & Wilson 1936: 53

Medinet Habu yazıtlarında yalnızca Arzava değil, Karkamış da Deniz Kavimlerinin istilasının kurbanı olarak sayılmaktadır. Öte yandan uzmanlar bu krallığın hükümdarlık soyunun Tunç Çağı’ndan Demir Çağı’na kesintisiz devam ettiği konusunda görüş birliğindedirler. Sonuçta, Hurri adlarına sahip krallık soyu Tunç Çağı’nın son döneminden Demir Çağı’nın başlangıcına kadar oluşturulabilmektedir. I. Talmiteşup (y. MÖ 1235-1210)’un yerine Deniz Kavimlerinin istilası sırasında (MÖ 1210 – 1175 kabul edelim) hüküm sürecek olan oğlu Kuziteşup geçmektedir. Kuziteşup’tan sonraki kral Ariteşup, Karahöyük-Elbistan’da bulunan y. MÖ 1150 tarihli Luvi hiyeroglif yazıtında büyük kral olarak anılmaktadır (Woudhuizen 2003). Ariteşup’tan sonra büyük olasılıkla Asur’un büyük kralı I. Tiglathpileser’in (MÖ 1114-1076) çağdaşı olan II. Initeşup tahta geçmektedir. Bu dönemde kraliyet soyundaki kesintiler yalnızca Karkamış ülkesinin eski kıyı bölgelerinde söz konusudur. Bu topraklar üzerindeki tarihsel sis MÖ 11. yüzyılda Aleppo 6 Luvi hiyeroglif metni sayesinde ortadan kalkmakta (Hawkins 2011; Woudhuizen 2015) ve kıyı bölgelerine Filistinlilerin bir kolunun yerleştiği anlaşılmaktadır.

Deniz Kavimleri devrinde eğer Karkamış için süreklilik varsa, bu Arzava için de geçerli olabilir. Bu veriler Medinet Habu’daki Deniz Kavimleri yazıtının içeriğinin ihtiyatla karşılanması gerektiğini gösteriyor (Zangger 1994: 28-40).

Medinet Habu’da Deniz Kavimleri istilalarının kurbanları arasında Alaşiya (Kıbrıs) da yer almaktadır. Oysa, adanın o devirde özellikle gelişme içinde olması, Beyköy 2’den bağımsız olarak, belgeler ve arkeolojik kayıtlar arasındaki diğer bir çelişki örneğiydi. Öte yandan, III. Ramses’in gözlemiyle uyumlu olarak Kıbrıs o dönemde büyük olasılıkla, adayı Hitit kralının vasalı konumundan Deniz Kavimlerinin hakim olduğu bir kaleye dönüştüren bir rejim değişikliği yaşadı.

Yönetimine dair bildiklerimize yakından baktığımızda, Arzava için durum biraz daha karmaşık görünmektedir. Arzava Deniz Kavimlerinin istilaları döneminde Beyköy 2’ye göre, askeri gücünün doruğundaki büyük kral III. Kupantakuruntas tarafından yönetilmektedir. Bununla birlikte, Levant’a yapılan deniz seferi, tahtı Wilusa’daki Apassawa olan büyük prens Muksus/Muksas tarafından yönetilmektedir (Bk-2, §§ 26, 36, 38). Büyük prens dolayısı ile Troadlıdır. Muksus/Muksas tarafından Levant bölgesinde saldırıya uğrayan III. Ramses, bu saldırıyı pekala Deniz Kavimlerine ait bir gruba, yani Troadlı

Tjeker ya da Teukroi'ye atfetmiş olabilir. (Zangger 1994: 81; Zangger 1995: 27; Woudhuizen 2006: 107-110).

Buna ek olarak, Muksus/Muksas adının kesinlikle bir Luvi adı değil, bir Frig adı olduğu gerçeği dikkate alınmalıdır. Genel kabul gördüğü üzere, kıta Avrupasından gelen Frigyalılar Anadolu'yu Troad üzerinden, yine Deniz Kavimlerinin istilası döneminde işgal etmişlerdi. Bence bu açıklama gerçekliğin basitleştirilmesidir, çünkü Trakyalı ve Frigyalı halkların Avrupa kıtasından Anadolu'ya geçişleri MÖ 16. yüzyıl gibi erken bir tarihte başlamıştı. Burada bizi asıl ilgilendiren Medinet Habu anıtında ele geçirilen bir Deniz Kavmi liderinin etnik *m^a-š|-|-k-n* (KRI V 24, 14. satır; cf. Redford 2007: 300), Luvi hiyeroglif karşılığı *ma-sà-ka-na* "Frigyalı" (Kızıldağ 4, § 2) terimi ile nitelenmiş olmasıdır. Buna göre, bu belirli lider Muksus/Muksas ile ortak etnik kökene sahip olabilir. Bu durum III. Ramses'in Muksus/Muksas'ın temsil ettiği Arzava'nın da Deniz Kavimleri tarafından ele geçirildiğine dair inanışını beslemiş olabilir.

Mellaart'a göre, Deniz Kavimlerini oluşturan grupların tümü Batı Anadolu kökenliydi. Ancak bu yargı da yine büyük olasılıkla gerçeğin fazla basitleştirilmesidir. Tjeker, Lukka, Teresh ve olasılıkla Peleset'in bir kısmı gerçekten Batı Anadolu'dan ya da komşu Ege adalarından gelmiş olabilir; öte yandan Ekwesh ve Denyen büyük olasılıkla Yunan anakarası kökenlidir. Peleset'in bir kısmı Girit'ten gelmiştir; Sherden, Shekelesh ve Weshesh'in ise Sardinya, Sicilya ve İtalya anakarasına kadar izleri sürülebilir. Bu sonuncu tespitin geçerliliği arkeolojik olarak Ege, Sardinya, Sicilya ve İtalya anakarasındaki el yapımı araç gereçlerin (HBW) ayırt edilebilmesiyle desteklenmektedir (Jung 2017).

Sonuçlar

Sonuç olarak Beyköy 2, yazı, malzeme ve fiziksel görünüm açısından Orta Anadolu'daki Yalburt yazıtı ile Yukarı Mısır'daki Medinet Habu yazıtının içeriği arasında bir bağ kurmaktadır. Yalburt yazıtı da blokları yanlış sırada dizilmiş (bir su havuzu çevresinde) dar bir metin şerididir. İkisi de Geç Tunç Çağı Luvi hiyeroglif metinleri olduğu için gramerleri benzerdir. Yalburt 1970'de bulunduğu halde, yazıtın iyi fotoğrafları Beyköy 2'nin ortaya çıkmasından çok sonra, 1993 yılında yayınlanmıştır.

Gramerinin karmaşıklığı, çok sayıda kendine özgülük ve hepsinden önemlisi Mellaart'ın ciddi yanlış yorumlamaları, metnin Mellaart tarafından üretildiği savını adeta imkansız kılmaktadır. Mellaart bir arkeolog olarak, bu büyüklükte bir metnin sahtesini üretebilecek kabiliyette değildi. Annelies Kammenhuber ve Rudolf Werner, Bossert'in bir öğrencisinin (belki Franz Steinherr) bunu üretmiş olabileceğini düşündüler. Ancak bir dilbilim uzmanı için bile, Tunç Çağı

grameri üzerinde sahtecilik yapmak çok karmaşık bir iş olurdu, çünkü konuya dair eldeki materyal o tarihlerde (ve şimdi de) çok azdı. İçlerindeki eylemlerin her zaman sonekli olduğu, çok daha fazla sayıda Demir Çağı metni bulunmaktadır. Diğer tarafta, Tunç Çağı Luvi hiyeroglif eylemleri bazen sonelik alır, bazen almazlar; Beyköy 2 de bu kurala sıkıca uymaktadır. Hepsinden önemlisi, metin 1989 yılından önce Luvi hiyeroglif yazısındaki varlığı bilinmeyen “büyük prens” unvanını içermektedir. Gerçekten de, Mellaart’ın evinden elde edilen Luvi hiyeroglif metinleri göz önüne alındığında, sahteciliğe dair kanıt yoktur. Belgelere dair çalışma dizisi (büyük olasılıkla başka bir çizimden kopyalanan) kurşun kalem çizimle başlamaktadır – bu da metin gerçek olduğunda beklenen durumdur.

Beyköy 2’nin şahitliği ilk bakışta Medinet Habu ile çatışır gibi görünse de, daha yakından incelendiğinde, konunun görünenden karmaşık olduğu ve bir sentezin gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Her şeyi hesaba kattığımızda, Mellaart’ın dosyalarındaki Luvi hiyeroglif metinlerinin ve özellikle Beyköy 2 metninin sahte değil, gerçek keşifler olduklarını kabul etmek için elimizde yeterli neden bulunuyor. Geriye kalan soru şudur: Mellaart bunları nasıl elde etti? Ve daha önemlisi: Mellaart’ın gördüğü ve kopyalayabildiği özgün çizimler nerede? Bu soruların yanıtları belki de hep bir sır olarak kalacak.

EK 1

Ekte verilmiş olan Beyköy 2’ye dair belge, James Mellaart’ın evinde daktilo edilmiş bir akademik değerlendirme olarak bulundu. Mellaart tarafından yazıldığı kesin olsa da, Mellaart’ın aklında yazar olarak kimi düşündüğü belli değildir. Yazar, değerlendirmenin başında kendi geçmişinden söz ettikten sonra (Mısırbilimi eğitimi, dilbilimci değil), sonunda çalışmasından sanki belge B. Alkım’a atfedileceği gibi üçüncü tekil söz etmektedir.

[s. 1]

Yazıt

Farklı uzunluklarda on dokuz açık gri renkte kireçtaşı L. Messerschmidt’in kopyasında olduğu gibi yan yana konulmuş; toplam yaklaşık 17,55 metre uzunluğundaki yazıtın eksikleri var. 20. blok tümüyle zarar görmüş, bu durumda başkaları da olabilir. Metnin başlangıcı korunmuş, ama son kısmı korunmamış. Yazılı alanın 0,3 metre kadar yüksekliği var ve yazı IV. Tuthaliya’nın yeni keşfedilen, ancak henüz yayınlanmamış Yalburt (Ilgın) yazıtı gibi soldan sağa okunuyor. Gömülü olduğu yerdeki korunma durumu, kötü zarar görmüş üç blok dışında yarı-kristal kireçtaşının doğası sayesinde

mükemmeldir. Çoğu işaret ilk yapıldıkları halde nettirler, ama elbette Hitit İmparatorluk dönemine ait neredeyse tüm yazıtlar gibi, bunda da paleocoğrafik ve tarihsel koşullar gereği kırılmış ve yıpranmış kısımlar vardır (bknz. aşağısı). Böylesi biricik (?) ve büyük bir metnin Hitit-olmayan Batı Anadolu’da – bir şehir, saray ya da tapınağın? – giriş kapısının sağ yanına neden oyulduğu merak edilebilir? Eğer yorumlamamız doğru ise, metnin kendisi bunun yanıtını vermektedir: Anadolu’daki Hatti yani Hitit egemenliğinin alaşağı edilmesi. Bu yazıt, göstermeye çalışacağım gibi, Hitit vasallığından bağımsızlığa geçişe dair bir zafer anıtıdır.

Bu noktada, Bossert, Meriggi, Laroche gibi seçkin meslektaşlarımla tersine bir arkeolog olduğumu, Hitit İmparatorluğu metinleri üzerine bir uzmanlığım olmadığı gibi, Hititolog da olmadığımı okurların dikkatine sunmak isterim. Evet, Mısırbilim eğitimi aldım ve böylece Yeni Krallık yazıtlarının tarzına aşinayım; Beyköy (ve Yalburt) yazıtlarında Mısır tarih yazımına benzerlikler görüyorum. Bunlar arasında kral adlarının soyağacı, “şunu yaptım”, “şu ülke ve şehirleri aldım, ganimeti getirdim”, “şu şehirleri inşa ettim (yaşanır hale getirdim), Tanrılara saygımı sundum, onlar da karşılığında halkım ve soyum için mutluluk sağladılar” şeklindeki epigrafik formül de var.

Beyköy metni bana aynı tarzda tasarlanmış gibi görünüyor: minimum sayıda dil bilgisi ifadesi ile, kendiliğinden açık olan ideogramlarla anlam yeter derecede iletilmektedir. “Şu kadar kral, ülke, yer, tapınak, tanrı, vb.” gibi ayrıntılarla okurlar etkilenmeye çalışılmaktadır. Dil bilgisi minimum düzeyde olduğu için, orta düzeyde bir okur bile, kraliyet yazıtının iletmediği mesajı tahmin edebilirdi. “Ben, PN, dört tapınak inşa edildi” bu tapınakları bilen bir okur için yeterli bir mesajdır, ancak tapınağı inşa eden yeni bilgidir – ve çağlar sonra bu minimum bilgi sorgulanmaz. Elbette sonraki tarihçiler dışında... III. Ramses’in Deniz Kavimlerine yürüttüğü savaş için sağladığı bilgiler yalnızca “veciz” olarak nitelendirilebilir, yani tarihsel bilginin mutlak minimumuna kadar azaltılmışlardır. Yine de o tür bir kanıt üzerinden, tarih inşa edilebiliyor.

[s. 2 is eksik]

[s. 3]

Metin

Benim yetkinliğimin ötesinde olduğu kabul ettiğim dilbilimsel ayrıntılara girmeden, burada metnin ekteki yorumu sunulmuştur.

[Blokların 2. faz dizilim sırasındaki derlemesi; 20-26. bloklar ayrı ve numaralandırılmamış bir sayfadadır, 27-30. bloklar atlanmıştır]

[s.4-6]

Yorum

Elliden az olmayan şehirdeki (dokuzu Mira’da, kalanı Arzava’da) inşa faaliyetleri ile karşılaştırılınca tarihsel bölümler çok daha az yer kaplamaktadır.

Mira- Kuwaliya'nın büyük kralı Kupanta-Kurunta, Pitasa, Harziuna, Salapa, Marasa ve Marassantiya Irmağı ülkesinde aktif durumdadır. Kupanta-Kurunta 'Hatti ülkesini tümüyle çiğneyip, yaktı' ve binlerce [kişiyi] öldürdü ve Mira Ülkesinde dokuz şehir inşa etti. 1-4. bloklar ve ardından 11. blok.

Sonrasında içinde altı kralın olduğu bir savaş var: Lukka, Hapalla, Walwara, Seha Irmağı Ülkesi kralları ve Mira ve Arzava'nın büyük kralları karadan ve denizden Akdeniz kıyıları boyunca Ura'daki Hitit kralına varan bir hareket düzenliyorlar. Bu hareket olasılıkla Mira kralı tarafından yönetiliyor (8. bloğun sonu) ve Byblos'a kadar devam ediyor (6-8. bloklar).

Bu noktada, başka bir katılımcı Pulusati, Lasatina, Ura, Luka, Sakarasa ve Lamiya'nın güçleriyle savaşa katılıyor. Bu güçler olasılıkla Amiwinia ülkesinin kralı Muksus, Asuwati'nin oğlu, büyük kral Kuwatna-ziti/muwa ve Piyama-Kurunta'nın oğlu (neredeyse kesinlikle) Arzava'nın (9. blok) büyük kralı tarafından idare edilmektedir. Bu fasıladan sonra anlatı Aşkelon ve Gazze (10. blok) ile Mısır sınırına ulaşıldığını ifade ediyor. Yazıtın sonraki kısmı iç işleri ve hanedanla ilgili konuları ele alıyor; 40 yıllık hükümdarlığından sonra Kuwatnamuwa'nın ölümü, yerine belki de amcası Kupanta-Kurunta'nın yardımıyla oğlu Muksus'un büyük kral olarak geçmesi ve bu olay üzerine diğer krallardan gelen haraç, armağan ve kutlamalar bize zamanın siyasal coğrafyası ile ilgili bir resim sunmaktadır (17-18. bloklar).

Yabancıardan yalnızca bir büyük kralın adı belirtilmiştir: Riamasasa, III. Ramses. Diğerleri yalnızca kraldırlar: Alaşıya (Kıbrıs), Iyalusa (Rodos), Kapitara (Girit) ve Arzavalıların kuzey komşuları Masa ve Kaşka ya da doğudaki Tarhuntassa, Atapaliya (içinde Assur adı Tabal(u)'yu da görüyoruz), Kizzuwadna ve Karkamış'taki Yeni-Hitit krallığı. Bu listede, 17. bloğun sonunda, olması beklenen bir ad, Lukka eksiktir. Yazıtın özgün halinde bulunuyor olabilir.

Bu listeden Anadolu'daki sancılı siyasal durum aşıkardır. Arzava ve Mira'nın Arzavalı iki hükümdarı, yoldaşlarının adlarını içeriği taç giyme olan bir metinde anmamaktadırlar. Bu liste yalnızca yabancı, daha önemli ya da önemsiz, Arzavalı olmayan ülkeleri kapsıyor görünmektedir.

Hitit İmparatorluğunun sonunu getiren savaşın diğer taraftan ilk defa gördüğümüz, bu sakin ve mağrur anlatımı, bana tuhaf şekilde zaferin övücünden yoksun, nefretten uzak görünmektedir; yazıt insanlar ve tanrılar için inşa edilmiş, gönenç ve barış için dikilmiş gibidir. Bugüne kadar biz Arzavalıların yalnızca Hititlerin müzmin düşmanları olduğunu biliyorduk ve yalnızca İngiliz akademisyen James Mellaart'ın yazılarında onlara dair sempatik bir yaklaşım buluyordum. Tarihçilerin ödevi kanıtları adaletle tartmaktır; çoğu Hitit akademisyeni bunu yapamadı ve Hitit tarihini nahoş bir önyargı ile yazıyorlar.

Bu doğru değil ve Deniz Kavimleri denilen dönemin yorumlanması kusurludur. Beyköy yazıtı MÖ 1180 yıllarını kapsayan bu uğursuz dönemde ne olduğuna dair çağdaş ve daha az dramatik bir tanıklıktır.

Başkaca iki nokta dikkatimizi çekiyor: metinde belirtilen üç kişinin tarihsel rolleri ve metnin Hitit coğrafyası çalışmalarına etkisi. Arzava kralı Kuwatnamuwa'nın kardeşi ve Muksus'un amcası Kupanta-Kurunta'nın rolü bize Arzava kralının savaş zamanında yaşlı ya da zayıf olduğunu hissettirmektedir. Genç prens savaşta kayda değer bir pay sahibidir ve birleşik ordular Amurru ve Byblos'a ulaştığında, onlara Filistin ve Mısır sınırlarına kadar liderlik etmiş olabilir. Bu olay Kitchen kronolojisinde III. Ramses'in sekizinci hükümdarlık yılı, yaklaşık 1175 olarak tarihlenir.

Genç prene gösterilen bu ihtimam, onun elbette Arzava tahtının varisi olduğu ve amcası tarafından eğitildiğini göstermektedir – bu çağda pek çok yaşlı hükümdar vardı ve dolayısıyla genç prenslerin kariyerlerine özen gösteriliyordu, aksi halde karanlık bir çağ olurdu. Muksus'un (Muksas, Moksos, Mopsos) “Truva Savaşından sonra” şehirleri kuran olarak şöreti, Maeonia, Pamfilya ve Kilikya'da hatırlanmakta ve Solinus onun Mısır kralını Aşkelon ve Nil'in en doğudaki kolunun ağzındaki Pelusium'da yenilgiye uğrattığını kaydetmektedir. Karatepe'deki ünlü çift dilli yazıtta, Azatiwata kendi ya da derebeyi olan Adana kralı Awarikus'un Muksas'ın meclisinden düşüşünü kaydetmektedir! (MÖ 8. yüzyıl). Bizim metnimizden Hitit İmparatorluğunun çöküşünden sonra Kizzuwadna'nın bağımsızlığını yeniden kazandığı anlaşılmaktadır.

Beyköy yazıtı Muksus'un soyağacını vermektedir, ancak Kupanta-Kurunta'nın soyunun belirtilmemesi bu muhteşemlikte bir kraliyet yazıtı için uygunsuz ve şaşırtıcıdır. Burada bu bilgiyi içeren 1. ve 2. bloklar arasında bir bloğun eksik olabileceğini önermek isterim.

Beyköy yazıtının bu ön incelemesinde, Geç Tunç Çağı Hitit ya da Anadolu coğrafyasının sorunlarına girmek için erken olacaktır. Bu konudaki görüşlerim Mellaart'ın Anadolu topoğrafyası canlandırımı ile uyumludur ve birlikte hazırladığımız harita (şekil 3) bu makalenin ekindedir. Bu tarz bir canlandırım yalnızca bilinenden bilinmeyenlerin çıkarılması ile, yani Hitit başkentinden ötesine doğru çalışarak mümkündür. Millawanda ile eşitlenen Miletus'u başlangıç noktası olarak alan ve tümüyle klasik toponomiye dayanan alternatif bakış açısı, güney batı Anadolu'da tatmin edici olmaktan uzak ve hatalı olduğu düşündüğüm bir kalabalık yaratmaktadır. Öte yandan, Arzava ülkesindeki kırk şehir adından otuzunun klasik karşılığını tanımlamak mümkündür. Bu da Geç Tunç Çağı'ndan klasik dönemlere, olasılıkla başka bir yerde görülemeyecek kadar yüksek bir düzeyde süreklilik sağlamaktadır (Şekil 4 liste). Kabul ettiğimiz bu şehir ya da kasaba adlarını içeren iki liste Profesör Garstang ve Gurney'in Arzava (minör)'ün Demir Çağı'ndaki Lidya Krallığı topraklarında olduğu yönündeki düşüncelerini güçlendirmektedir. İlk Arzava belgesi olan Beyköy yazıtı, ne yazık ki, Hitit krallarının egemenlik sağlamak için uzun süre çabaladığı Ah[h]iyawa, Milawanda, Atriya, İyalanda, Attarimma vb.'nin yerlerine dair süren tartışmaya bir ışık tutmuyor. Belge James MacQueen ve

Mellaart'ın bu bölgelerin Arzava'nın kuzeyinde, Marmara Denizi'nin güneyinde olduğuna dair görüşlerini temize çıkarır niteliktedir.

EK 2

Yine Mellaart'ın evinde bulunmuş olan bu daktilo edilmiş belge yeniden keşfedilen Luvi hiyeroglif metinlerin arka planına dair ayrıntılara girmektedir. Olasılıkla Mellaart'ın kendisi yukarıdaki belgenin (Ek 1) ikinci sayfasını, o kısmın daha ayrıntılı bir taslağını – aşağıdaki metni – oluşturmak üzere özellikle çıkarmıştı ve bir buçuk sayfa uzunluğunda yeni bir bölüm oluşturmuştu.

Bin dokuz yüz atmışlı ve yetmişli yıllarda, İstanbul Üniversitesi'ndeki bir grup arkeoloji profesörü *Beyler Toplantısı* adını verdikleri, birbirlerinin evinde buluşarak arkeoloji ile ilgili konuları konuştukları ve zamanında Osmanlı arşivlerinde saklı, önceden kayıt altına alınmamış belgeler ile bilgilerini artırdıkları, çok seçici bir toplantı düzenliyorlardı. Bu çevre, arkeolojiye ilgi duyan ve atalarının Osmanlı İmparatorluğunun ileri gelenleri ile tanışıklığı olan; ya yurtdışında hizmet etmiş, ya da İstanbul Üniversitesi'nin (1868), Müze-i Hümayun'un (1874), mevki sahibi Osmanlıların çocuklarının Fransızca eğitim gördüğü Galatasaray Lisesi'nin (1868) ve son olarak yabancıların yaptıkları kazıları düzenleyen ve eski eserleri korumayı amaçlayan Eski Eserler Müdürlüğü'nün kuruluşunda bulunmuş olan insanlarla genişledi. Bu çabalar meyvelerini verdi ve Prof. Bahadır Alkım kuzeybatı Anadolu kaynaklı daha önce bilinmeyen bir takım Hiyeroglif-Hitit yazıtlarının kayıtlarını en az altı paşaya ait aile arşivlerinde buldu.

1. Çapankale, şimdiki adı Şahankaya, Akhisar ve Gördes arasında. Yaklaşık olarak 1854[.]
2. Dağardı, Eğrigözdağı. Yaklaşık olarak 1854 idem[.]
3. Yazılıtaş, Mandıra Dağı zirvesinde. 1854 idem[.]
4. Edremit Belediye bahçesi, Mandıra Dağı zirvesinden. 5 blok. 1871[.]
5. Beyköy (İhsaniye), Afyon. Höyükten otuzdan fazla blok. 1878. Diğeri 1884, W. Ramsay *Ath.Mitt.* 1889, 181 ff.
6. Demircikale, Beyköy[.] bir blok[.] olasılıkla 1878[.]
7. Sarıoğlu, Beyköy[.] bir blok. olasılıkla 1878.
8. Levke (Osmaneli)[.] bir blok [.] ? sadece bahsi var 1870[.]
9. Çardak, Yenişehir[.] üç blok. ? sadece bahsi var 1870[.]
10. Gediz camisi[.] bir blok. Yaklaşık olarak 1854. 1869 tekrar kopyalandı. ve
11. Beyköy höyüğünden iyi korunmuş bir çiviyazısı tablet. 1878.

Görüldüğü gibi, Osmanlıların anıtları koruma ve kayıt altına alma çabaları yaklaşık 1854 (Kırım savaşının ilk yılı) yılından 1878 yılına kadar, otuz yıla yakın bir dönemi kapsamaktadır. Bu dönemde devletin aydın, pro-Fransız ve pro-İngiliz bakanları (Hama yazıtlarını kurtaran, ancak Halep'tekileri 1874'te kurtaramayan Suphi Paşa, İngiliz elçisi ve Nineve'yi kazan Sör Henry Layard'ın arkadaşı Saffet Paşa, Necip, Arif ve Kadri Paşalar) eski eserlere karşı bir saygı oluşturmak için gayret gösterdiler.

Yazıtları kayıt altına almak bir şey, onları taşımak için güvence altına almak ve İstanbul'daki Müze-i Hümayun'a getirmek başka bir şeydi. Taşıma için yerel makamların iş birliği gerekiyordu ve bu nadiren sağlanıyordu. Suriye valisi olarak Suphi Paşa Hama yazıtlarını askeriyenin yardımıyla güvence altına alabilmiş, Afyon valisi Beyköy yazıtlarının bulunduğu otuz bloğu güvence altına alamadığında öfkelenmişti. Blokların yeni inşa edilen caminin temellerinde kullanıldığı söyleniyordu. Edremit blokları benzer şekilde, gemi ile nakledilirken, geminin Çanakkale Boğazı yakınlarında battığı söylendi. Bursa valisi Çardak ve Levke bloklarının yolda çalındığını bildirdi. Kaya yazıtları büyük olasılıkla yerinde duruyorlar ve Beyköy tableti kurtarıldı. W. Ramsay tarafından kopyalanmış olan Beyköy bloğu kayboldu ve Gediz'deki blok depremler sonucunda yok oldu, tekrar bulunamadı.

Elbette, fotoğrafın Türkiye'de İstanbul dışında yaygınlaşmadığı bir dönemden söz ediyoruz. G. Perrot Boğazköy harabelerinin ilk fotoğrafını 1874 yılında çekti ve Saffet Paşa'ya sunduğu kendisinin ve Chipiez'in kitabı, *Histoire de l'art dans l'Antiquité*'in bir kopyasında bazı Beyköy bloklarının (kötü) bir fotoğrafını ekledi. Aynı ciltte Yazılıtaş ve Edremit Yazıtının Suphi Sami tarafından yapılmış çizimleri de vardı.

Profesör B. Alkım 1976 yılında İngiltere'ye geldiğinde, bu yeni keşiflere dair birkaç ders vermek üzere hazırlanmıştı ve ben de bu metinlerin coğrafi yönleriyle ilgilenmek için onurlandırılmış, öncesinde onun çevirilerinin kopyalarını almıştım. Bildiğim kadarıyla bu konuda Londra dışında ders vermiş olabilir, ama Londra'da vermedi, en azından Arkeoloji Enstitüsü'nde vermedi. Bahadır Bey'in kötüleşen sağlığı ve Mayıs 1981'deki erken ölümü, beni metinlerin asıl nüshaları ve üzerinde çalıştığı filolojik yorumları olmadan, eldeki materyalin çevirisi ile baş başa bıraktı.

{Bahadır Bey'in eşi} Handan Hanım'ın 1985'deki vefatından kısa süre önce dile getirdiği isteği, Bahadır'ın bu alandaki çalışmasının unutulmaması, benim için bir ikilem yarattı: elimde çeviriler ve sonuçlar vardı, ama metinlerin tümünün transkripsiyonları ve gerekli metin yorumları yoktu. Handan Alkım'ın notu Beyköy tableti metninin özel olarak paylaşıldığı gibi, benim yorumlarımın başlangıçtaki anlaşmaya uygun olarak tarihsel ve coğrafi konularla sınırlı kalacağını gösteriyordu.

- Bányai, M. 2018: Der Beyköy Text: Eine Fälschung? *Talanta, Proceedings of the Dutch Archaeological and Historical Society* 50, 57-82.
- Bossert, H.Th. 1960: Ist die B-L Schrift in wesentlichen entziffert? *Orientalia*, Nova Series 29, 423-442.
- Bryce, T.R. 2010: *The Kingdom of the Hittites*, Oxford (New Edition).
- Edgerton, W.F./J.A. Wilson 1936: *Historical Records of Ramses III, The Texts of Medinet Habu*, Volumes I and II, *Translated with explanatory notes*, Chicago.
- Gardiner, Sir A. 1994: *Egyptian Grammar, Being an Introduction to the Study of Hieroglyphs*, Oxford (Third Edition, Revised).
- Gusmani, R. 1964: *Lydisches Wörterbuch*, Wiesbaden.
- Hawkins, J.D. 2011: The Inscriptions of the Aleppo Temple, *Anatolian Studies* 61, 35-54.
- Hawkins, J.D./A. Morpurgo-Davies/G. Neumann, G. 1973: *Hittite Hieroglyphs and Luwian: New Evidence for the Connection* (Nachrichten der Akademie der Wissenschaften in Göttingen, Philologisch-Historische Klasse 6), Göttingen.
- Jung, R. 2017: The Sea Peoples after Three Millennia: Possibilities and Limitations of Historical Reconstruction, in: Fischer, P.M./T. Bürge (eds.), *“Sea Peoples” Up-to-Date, New Research on Transformations in the Eastern Mediterranean in the 13th-11th Centuries BCE, Proceedings of the ESF-Workshop held at the Austrian Academy of Sciences, Vienna, 3-4 November 2014* (Contributions to the Chronology of the Eastern Mediterranean, Volume XXXV), Wien, 23-42.
- Kitchen, K.A. 1983: *Ramesside Inscriptions, Historical and Biographical V* (= KRI V), Oxford.
- Mellaart, A. 2002: Reflections on a Summerhouse – The Savfet Pasha Yalı in Kanlıca, *Cornucopia* 25.
- Perrot, G./C. Chipier 1884: *Histoire de l'art dans l'Antiquité: Égypte, Assyrie, Perse, Asia Mineure, Grèce, Étrurie*, Rome-Paris.
- Perrot, G./C. Chipier 1892: *History of Art in Phrygia, Lydia, Caria, and Lycia*, London.
- Peschlow-Bindokat, A./S. Herbordt 2001: Eine hethitische Großprinzeninschrift aus dem Latmos, *Archäologischer Anzeiger* 2001, Heft 3, 363-378.
- Poetto, M. 1993: *L'iscrizione luvio-geroglifica di Yalburt, Nuove acquisizioni relative all geografia dell'anatolia sud-occidentale* (Studia Mediterranea 8), Pavia.
- Ramsay, W. 1884: Explorations in Asia Minor, *The Athenaeum*. 2983, 27. Dec. 1884, 864-866.
- Ramsay, W. 1889: Syro-Cappadocian Monuments in Asia Minor, *Mittheilungen des kaiserlich deutschen Archaeologischen Instituts, Athenische Abteilung* 14, 170-191.
- Redford, D.B. 2007: Some Toponyms and Personal Names Relating to the Sea Peoples, in: Hawass, Z.A./J. Richards (eds.), *The Archaeology and Art of Ancient Egypt, Essays in Honor of David B. O'Connor*, Vol. II, Le Caire, 299-302.

- Şahin, S./R. Tekoğlu 2003: A Hieroglyphic Stele from Afyon Archaeological Museum, *Athenaeum* 91, 540-545.
- Waal, W. 2017: Anatolian Hieroglyphs on Hittite Clay Tablets, in: Kertai, D./O. Nieuwenhuyse (eds.), *From the Four Corners of the Earth, Studies in Iconography and Cultures of the Ancient Near East in Honour of F.A.M. Wiggermann* (Alter Orient und Altes Testament, Band 441), Münster, 297-307.
- Woudhuizen, F.C. 1994-5: Luwian Hieroglyphic Monumental Rock and Stone Inscriptions from the Hittite Empire Period, *Talanta, Proceedings of the Dutch Archaeological and Historical Society* 26-27, 153-217.
- Woudhuizen, F.C. 2003: The Luwian Hieroglyphic Inscription on the Stele from Karahöyük-Elbistan, *Ancient West & East* 2, 2, 211-224.
- Woudhuizen, F.C. 2006: *The Ethnicity of the Sea Peoples, Sine loco* (dissertation).
- Woudhuizen, F.C. 2011: *Selected Luwian Hieroglyphic Texts: The Extended Version* (Innsbrucker Beiträge zur Sprachwissenschaft, Band 141), Innsbruck.
- Woudhuizen, F.C. 2013: Three Luwian Hieroglyphic Late Bronze Age Inscriptions, *Ancient West & East* 12, 1-15.
- Woudhuizen, F.C. 2015: Some suggestions as to the improvement of our understanding of the contents of the recently discovered Luwian hieroglyphic text Aleppo 6, *Ancient West & East* 14, 293-300.
- Woudhuizen, F.C. 2018: *The Luwians of Western Anatolia, Their neighbours and predecessors*, Oxford.
- Woudhuizen, F.C. *forthc.*: The Role of Brotherhoods in West-Luwian Religion (5th to 2nd Century BC). In: Hutter, M./S. Hutter-Braunsar (eds.), *Economy of Religions in Anatolia and Northern Syria, From the early second to the middle of the first millennium B.C.E. (= Proceedings of the Bonn Conference, 23-25 May 2018)*, Münster.
- Yakubovich, I.S. 2010: *Sociolinguistics of the Luvian Language* (Brill's Studies in Indo-European Languages & Linguistics 2), Leiden-Boston.
- Zangger, E. 1994: *Ein neuer Kampf um Troia – Archäologie in der Krise*, München.
- Zangger, E. 1995: Who were the Sea People?, *Aramco World* (May/June), 21–31.
- Zangger, E./F.C. Woudhuizen 2018: Rediscovered Luwian Hieroglyphic Inscriptions from Western Asia Minor, *Talanta, Proceedings of the Dutch Archaeological and Historical Society* 50, 9-56.

Eberhard Zangger
Luwian Studies
Posta kutusu 166
8024 Zürich
İsviçre
e.zangger@luwianstudies.org

Fred Woudhuizen
Kleijn Barlaken 45
1851 CS Heiloo
Hollanda
fredwoudhuizen@yahoo.com